N:o 11.

Ank. till Riksd. kansli den 11 april 1905, kl. 3,30 e. m.

Sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 7, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt folkbibliotek m. m., dels ock en med föranledande af propositionen väckt motion.

Genom en den 31 december 1904 aflåten proposition, n:o 47, har Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden föreslagit Riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade här nedan intagna förslag till

1:o) lag angående ändrad lydelse af vissa §§ i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 samt

2:o) lag angående ändrad lydelse af vissa §§ i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863;

dels medgifva,

att understöd af statsmedel till ett belopp af högst 75 kronor, för år räknadt, må enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt meddela, utgå till skoldistrikt utom Stockholm och Göteborg samt till territoriell församling i nämnda städer för upprättande och underhåll af församlingsbibliotek äfvensom till lokala föreningar, hvilka af Kungl. Maj:t förklaras härutinnan likställda med skoldistrikt, för upprättande och underhåll af föreningsbibliotek, under följande villkor:

att föreningsbiblioteks angelägenheter vårdas af en styrelse, som utgöres af fem af föreningen valda ledamöter;

att biblioteksstyrelse för hvarje bibliotek utser föreståndare eller bibliotekarie, som handhafver den närmaste skötseln af boksamlingen och däröfver upprättar katalog;

att bibliotek är uppställdt i lämplig lokal och regelbundet vissa tider i veckan kostnadsfritt eller mot låg afgift hålles tillgängligt för allmänheten inom bibliotekets verksamhetsområde;

att bibliotek hålles försäkradt mot eldskada;

att böcker af osedligt innehåll ej må med bibliotek införlifvas;

att beviljadt statsbidrag må användas endast till inköp och inbindning af böcker samt tryckning af katalog;

att vederbörande skoldistrikt, församling eller förening för samma ändamål anslagit eller annorledes anskaffat minst lika stort belopp som statsbidraget;

att böcker, som inköpts för statsbidrag och nyssnämnda af skoldistrikt, församling eller förening anskaffade medel, ej må afhändas biblioteket;

att, då föreningsbibliotek, för hvilket åtnjutits statsunderstöd, upplöses, till vederbörande skoldistrikt eller församling skola för införlifvande med dess bibliotek öfverlämnas de böcker, som på nyssnämnda sätt förvärfvats; och

att biblioteken skola vara underkastade inspektion af vederbörande folkskoleinspektörer;

samt att understöd af statsmedel må enligt Kungl. Maj:ts bestämmande jämväl tilldelas sådana centrala föreningar, som verka såsom förmedlingsanstalter åt bibliotek af omförmälda slag eller upprätta vandringsbibliotek, med ett belopp af högst 1,500 kronor, för år räknadt, till hvarje sådan förening för hvardera af nämnda verksamhetsgrenar, dock till ett sammanlagdt belopp af högst 10,000 kronor;

dels, för att till nu angifna ändamål användas, på ordinarie stat under riksstatens åttonde hufvudtitel bevilja ett förslagsanslag, med titel: »Understöd åt folkbibliotek», å 60,000 kronor;

dels ock till bestridande af kostnaderna för inspektion genom folkskoleinspektörerna af folkbibliotek höja anslaget till arfvoden och resekostnadsersättning åt folkskoleinspektörer med 5,000 kronor, eller från dess nuvarande belopp, 105,000 kronor, till 110,000 kronor.

Departementschefens yttrande. Understöd åt folkbibliotek.

Till det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden har föredragande departementschefen yttrat följande:

»Genom motion i Andra Kammaren vid 1902 års riksdag (n:o 90) väcktes fråga om statsbidrag åt sockenbibliotek och med dem jämförliga boksamlingar. Motionen, som innehöll redogörelse för hithörande boksamlingars uppkomst och utveckling samt de ansatser, som dittills gjorts för deras upphjälpande ur iråkadt förfall, föranledde underdånig skrifvelse den 8 maj 1902, däri Riksdagen anförde: De skäl, som föranledt, att föreläsningsföreningar och arbetareinstitut sedan ganska lång tid åtnjöte statsunderstöd, syntes äfven tala för, att ekonomiskt understöd från statens sida lämnades sockenbibliotek och med dem jämförliga boksamlingar. Genom dessa anstalter främjades självstudiet och lämnades för många samhällsmedlemmar ett välbehöfligt tillfälle att underhålla sin i barndomen förvärfvade folkskolebildning. Af särskild vikt vore att kunna bereda de unga möjlighet att erhålla en god och sund läsning. I detta afseende skulle mycket kunna uträttas genom statens bistånd till upprättandet och underhållandet af omförmälda anstalter. Då Riksdagen funne förslaget om statens understödjande af sockenbibliotek och med dem jämförliga boksamlingar, under vissa villkor och med nödig begränsning, väl förtjäna att tagas under omprövning och utredas, ville Riksdagen anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, om och på hvilka villkor statsbidrag skulle kunna lämnas till sockenbibliotek och med dem jämförliga boksamlingar, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kunde föranleda.

Öfver denna skrifvelse hafva underdåniga yttranden afgifvits af öfverbibliotekarien vid kungl. biblioteket, bibliotekarierna vid Uppsala och Lunds universitetsbibliotek, föreningen för nyttig folkläsnings spridande inom Karlstads stift, föreningen för folkbibliotek och läsestugor, sällskapet för nyttiga kunskapers spridande, föreningen Heimdal, föreningen Verdandi och patriotiska sällskapet.

Sedan dessa yttranden jämte åtskilliga skrifvelser och handlingar rörande folkbibliotek i andra länder, som införskaffats genom utrikesdepartementet, öfverlämnats till svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran, det år 1837 stiftade svenska nykterhetssällskapet, inkom detta sällskap med underdånigt utlåtande, däri, bland annat, lämnas en jämförande framställning af hithörande förhållanden i andra länder och en sammanfattning af de till sällskapet öfverlämnade yttrandena.

Efter det centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolelärareförening till mig aflåtit en skrifvelse i ämnet, hafva slutligen infordrade underdåniga yttranden inkommit från Eders Kungl. Maj:ts samtliga

befallningshafvande, som hört vederbörande folkskoleinspektörer, från öfverståthållareämbetet, som hört kyrkoråden i de territoriella församlingarna i Stockholm, från öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor äfvensom från samtliga domkapitel.

I sammanhang med detta ärende anhåller jag att få inför Eders Kungl. Maj:t anmäla ett i visst samband därmed stående ärende, som jämväl varit föremål för utredning, nämligen frågan om hvilken kommunal myndighet det bör tillkomma att handlägga ärenden angående sockenbibliotek och med dem jämförliga inrättningar.

Kyrkostämmas befogenhet att handlägga frågor rörande folkbibliotek.

I 1842 års folkskolestadga, där *sockenbiblioteken* upptogos såsom med folkskoleväsendet nära förbundna anstalter, ålades prästerskapet att uppmuntra till inrättande och begagnande af sådana bibliotek samt att föreslå därtill tjänliga böcker. Sedan genom 1882 års folkskolestadga denna skyldighet öfverflyttats till skolråden, har i nu gällande folkskolestadga af den 10 december 1897 föreskriften härom funnit uttryck i § 11, som stadgar att »för vidmakthållande och utvidgning af i skolan förvärfvade insikter och i allmänhet för väckande och underhållande af lusten för god läsning bör skolrådet befrämja inrättandet och begagnandet af socken- och skolbibliotek samt tillse, att lämpliga böcker därtill anskaffas».

Till följd af bestämmelserna, att sockenbiblioteken skulle lyda under prästerskap och skolråd, och väl äfven af deras samhörighet med folkundervisningen synas frågor rörande dessa bibliotek i allmänhet hafva handlagts å kyrkostämma, ända till dess Kungl. Maj:t uti ett fullföljdt mål genom resolution den 8 februari 1867 förklarat det tillkomma kommunalstämma att handlägga dylika frågor. Sedan å särskilda kommunalstämmor förrättats val af ledamöter i styrelserna för två sockenbibliotek, om hvars inrättande beslut fattats, samt hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande yrkats, att kommunalstämma måtte förklaras obehörig att taga befattning med dylika frågor och nämnda kommunalstämmobeslut i följd däraf förklaras ogiltiga, yttrade nämligen Kungl. Maj:t i anledning af fullföljda besvär, att, enär, enligt § 7 i nådiga förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, från de kommunala angelägenheter, hvilka skulle till öfverläggning och beslut i kommunalstämma upptagas, endast vore undantagna sådana, om hvilka särskildt stadgades, att de till behandling å kyrkostämma skulle upptagas, samt bland de ärenden, hvilka uti § 2 af nådiga förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd uppräknades såsom till-

hörande kyrkostämmas handläggning, icke funnes nämnda frågor om ordnande och förvaltning af sockenbibliotek, hvilka inrättningar icke heller kunde betraktas såsom anstalter för den egentliga folkundervisningen, funne Kungl. Maj:t ifrågavarande kommunastämmobeslut icke hafva legat utom deras befogenhet, som besluten fattat. Därjämte förklarade Kungl. Maj:t, att vid denna målets utgång all vidare verkan komme att förfalla af ett i målet jämväl öfverklagadt beslut på kyrkostämma, hvarigenom räkenskaperna öfver utgifterna för det ena sockenbiblioteket godkänts.

Den genom nämnda kungl. resolution fastslagna grundsats, att biblioteksärenden höra under kommunalstämma, har emellertid ej allestädes vunnit tillämpning. I vissa landsdelar är det ännu regel, att kyrkostämman beviljar de för biblioteken erforderliga anslagen. Den osäkerhet, som nu råder, och den splittring af ansvaret, som uppkommit, därigenom att skolbiblioteken fortfarande måste räknas bland de till folkskoleundervisningen hörande anstalter och förty lyda under kyrkostämman, har helt naturligt verkat förlamande på hela biblioteksfrågan. Det har därför ifrågasatts, huruvida det vore lämpligt, att kommunalstämman har bestämmanderätten i en angelägenhet, hvars närmaste omvårdnad enligt folkskolestadgan åtminstone till viss del åligger skolrådet, en myndighet, som ej är kommunalstämman underordnad. Då det ansågs vara af vikt att genom lagbestämmelser bringa reda i hithörande förhållanden, anbefalldes för frågans utredning Eders Kungl. Maj:ts samtliga befallningshafvande, öfverståthållareämbetet, samtliga domkapitel och öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor att — Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande efter vederbörande folkskoleinspektörers hörande och öfverståthållareämbetet efter inhämtande af yttranden från kyrkoråden i hufvudstadens territoriella församlingar — afgifva underdåniga utlåtanden, huruvida det kunde anses lämpligt att genom lag bestämma, att frågor om sockenbibliotek och med dem jämförliga inrättningar skulle tillhöra kyrkostämmas handläggning, jämte förslag till de bestämmelser, som syntes böra i nämnda hänseenden meddelas. Dessa utlåtanden hafva nu inkommit.

På grund af den sålunda förebragta utredningen har jag låtit inom ecklesiastikdepartementet utarbeta förslag till de lagbestämmelser i ämnet, som jag anser böra utfärdas. Då det förslag rörande statsunderstöd åt folkbibliotek, som jag har för afsikt att nu framlägga för Eders Kungl. Maj:t, i viss mån är byggdt på berörda lagbestämmelser, torde det vara lämpligast, att jag först redogör för frågan om dessa bestämmelser.

Af de hörda myndigheterna hafva Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i femton län, samtliga domkapitel och de flesta folkskoleinspektörer tillstyrkt lagbestämmelser, afseende biblioteksangelägenheternas förläggande under kyrkostämman. Till stöd härför har anförts hufvudsakligen, att då skolbiblioteken oskiljaktigt sammanhörde med folkskolan, och sockenbiblioteken, hvilka vore afsedda att bygga vidare på den grund, som lagts i folkskolan, tjänade samma ändamål som denna eller folkupplysningen, borde ock biblioteken sortera under den myndighet, som handhade folkskolans angelägenheter. Kyrkostämman hade ock i sin ordförande en ämbetsman med nödiga kvalifikationer för biblioteksärendenas beredning, under det i sådant afseende fullt kompetent person ej alltid stode kommunalstämman till buds. Det hade visat sig, att biblioteksssaken, som företett en kraftig uppblomstring, så länge dess angelägenheter ansetts tillhöra kyrkostämmans handläggning, sedermera efter meddelande af den förut omnämnda resolutionen den 8 februari 1867 allt mera gått tillbaka. Orsaken härtill hade varit den, att inom den kommunala representationen ofta nog sparsamhetsintresset varit öfvervägande, och nödig insikt saknats om vikten af biblioteks inrättande och vidmakthållande. Skolråden, som skulle befrämja inrättandet och begagnandet af biblioteken och tillse, att tjänliga böcker anskaffades, kunde vid utöfvandet af denna verksamhet allt för sällan påräkna villig medverkan af kommunalstämman, och folskoleinspektörerna, som allt från folkskoleinspektionens inrättande haft sig uppdragen tillsynen öfver sockenbiblioteken, kunde icke med oförminskad kraft och myndighet uppträda kontrollerande öfver den kommunala myndigheten, hvarför ock med 1870-talets början inspektörernas förut kraftiga initiativ i denna sak nästan försvunnit.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Älfsborgs, Västernorrlands och Västerbottens län samt två folkskoleinspektörer anse bibliotekens förläggande under kyrkostämman ej vara att tillråda, utan att kommunalstämman fortfarande borde handlägga dylika ärenden, därvid jämväl föreslagits uttrycklig bestämmelse i sådant syfte. Man har framhållit, att genom bibliotekens förläggande under de kyrkliga myndigheterna biblioteksssaken möjligen skulle kunna hämmas i sin utveckling, i det allt för stor ensidighet vid bokurvalet skulle göra sig gällande, samt att den borgerliga representationen vore mest kompetent att bedöma, hvilka böcker som kunde för en större läskrets vara af intresse. Nödvändigt vore ej, att kommunalnämnden skulle bereda biblioteksärendena, då ju kommunalstämman vore oförhindrad att härför tillsätta en

särskild biblioteksstyrelse, däri för biblioteken nitälskande personer med erforderlig kompetens kunde beredas plats.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Blekinge län, som håller före, att sockenbiblioteken och med dem jämförliga boksamlingar böra ställas under förvaltning af särskild styrelse, bestående af inom församlingen boende, för uppdraget lämpliga personer, anser kommunalstämman vara lika kompetent som kyrkostämman att anställa val af ledamöter i biblioteksstyrelse samt besluta såväl i anslagsfrågor rörande folkbiblioteken som ock i andra bibliotekens angelägenheter, hvadan denne Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande för sin del icke anser lämpligt, att genom lag bestämmes att hithörande frågor skola ankomma på kyrkostämmans handläggning.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Värmlands län anser likaledes, att någon lagstiftning i syfte att till kyrkostämma öfverflytta ärenden angående folkbibliotek icke för närvarande bör ifrågakomma, utan att man bör afvakta, huru vederbörande kommunala myndigheter komma att ställa sig till folkbiblioteksinstitutionen, sedan statens understödjande af dessa bibliotek blifvit en verklighet. Ett öfverflyttande till kyrkostämman af frågor om folkbibliotek bör i allt fall ske allenast beträffande landsbygden. Sistnämnda åsikt har jämväl uttalats af en folkskoleinspektör.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Uppsala, Södermanlands, Kopparbergs och Jämtlands län, anse, att skolbiblioteken såsom hörande till undervisningsväsendet böra sortera under kyrkostämman, men samma myndigheter — utom Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Södermanlands län — förmena, att öfriga bibliotek fortfarande böra sortera under kommunalstämman, därvid Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Kopparbergs län, med hänsyn till det uppsving föreläsningsverksamheten på senare tiden tagit, ej hyser någon tvekan, att icke kommunalstämmorna skola vara fullt lika kompetenta som den kyrkliga representationen att handlägga ärenden rörande folkbibliotek. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Södermanlands län åter håller före, att något bestämdt stadgande om hvilken representation, som skall handlägga frågor rörande de egentliga sockenbiblioteken, ej bör gifvas, utan att därmed må förfaras, på sätt å olika orter hittills varit brukligt.

Beträffande förhållandena i hufvudstaden hafva samtliga de hörda kyrkoråden tillstyrkt lagstadgande därom, att de af församlingarna upprättade biblioteken skola lyda under kyrkostämman. Öfverståthållareämbetet anser, att, då kyrkostämman i Stockholm är den enda församlingsvis anordnade kommunala representationen och kyrkostämmorna allmänt

medverkat till församlingsbibliotekens upprättande, de ock böra handhafva dessa biblioteks angelägenheter. I fråga om skolbiblioteken däremot framhåller öfverståthållareämbetet, att, sedan skolväsendet blifvit en för staden i dess helhet gemensam angelägenhet, medel till dessa bibliotek liksom till skolväsendet i öfrigt beviljas af stadsfullmäktige, hvarför ärenden rörande skolbiblioteken fortfarande böra handläggas af den kommunala representationen.

Vid behandlingen af de bestämmelser, som borde angående biblioteken meddelas, hafva de flesta hörda myndigheterna berört frågan om skolrådens ställning. Några af dem, som föreslå biblioteksärendenas öfverflyttande till kyrkostämman, anse, att skolråden böra genom lag tillförbindas att handhafva vården af biblioteken. Andra af dessa myndigheter föreslå en särskild biblioteksstyrelse, utsedd antingen af kyrkostämman eller af skolrådet eller delvis af den kyrkliga och delvis af den kommunala representationen, därvid angående styrelsens sammansättning framställts olika meningar. Så vilja några, att pastor skall vara självskrifven ordförande i biblioteksstyrelsen, andra vilja där bereda plats åt medlem af kyrkoråd, skolråd eller lärarepersonal. Af dem, som förorda bibehållandet af det nuvarande tillståndet, hafva de flesta uttalat önskvärdheten af en särskild styrelse, utsedd af kommunalstämman.

Vidare föreslå en del myndigheter detaljerade bestämmelser rörande de skolråd eller biblioteksstyrelse åliggande skyldigheter, hvarom jag längre fram skall lämna en utförlig redogörelse.

I fråga om de nya lagbestämmelser, som skulle erfordras beträffande biblioteksärendens handläggning, har endast Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Uppsala län ifrågasatt dessa bestämmelsers sammanförande i särskild författning. De flesta öfriga hafva menat, att erforderliga föreskrifter böra gifvas genom vissa ändringar i och tillägg till förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 samt i motsvarande delar af samma förordning för Stockholm den 20 november 1863. Domkapitlet i Uppsala och två folkskoleinspektörer anse emellertid några särskilda bestämmelser ej erforderliga.

De §§ i förordningen den 21 mars 1862, uti hvilka ändring ifrågasatts, äro § 2, där biblioteksärendena skulle upptagas såsom hörande under kyrkostämmans handläggning, § 9, däri skulle införas särskildt stadgande om att å årets andra ordinarie kyrkostämma skulle bestämmas utgifts- och inkomststat jämväl för biblioteken, § 10 för inrymmande af befogenhet för biblioteksstyrelse att påkalla kyrkostämma, § 13 för bestämmelse att biblioteksärenden skola beredas af skolråd eller särskild biblioteksstyrelse, § 19 för verkställighet af kyrkostämmas

beslut i biblioteksärende, § 22 för bestämmande af skolråds eller biblioteksstyrelses åligganden i fråga om biblioteken, § 36, däri skulle stadgas om uppgörande af utgifts- och inkomstförslag för biblioteken, samt § 39 för intagande af bestämmelser om granskning af bibliotekens räkenskaper.

Lika med flertalet af de myndigheter, som yttrat sig i frågan, anser jag det böra tillkomma kyrkostämma och icke kommunalstämma att handlägga ärenden rörande folkbibliotek. Skolbiblioteken måste såsom ett led i folkskolans verksamhet — utom i Stockholm och Göteborg, hvarest folkskoleväsendet utgör en kommunens gemensamma angelägenhet, som handlägges af stadsfullmäktige — lyda under kyrkostämman; och det torde icke kunna förnekas, att, om också frågor rörande sockenbibliotek, strängt taget, icke äro att hänföra till »frågor om folkskoleundervisningen och dithörande anstalter», dessa bibliotek, såsom verkande för samma ändamål som nämnda anstalter, dock stå i det närmaste samband med dessa. Det synes mig därför vara en naturlig följd, att, därest icke särskilda förhållanden kräfva motsatsen, ärenden rörande skol- och sockenbibliotek böra vara föremål för samma kommunala myndigheters bestämmanderätt och omvårdnad. Denna åsikt har Eders Kungl. Maj:t jämväl uttalat i § 11 af gällande folkskolestadga, där det föreskrifves, att för vidmakthållande och utvidgning af i skolan förvärfvade insikter och i allmänhet för väckande och underhållande af lusten för god läsning skolrådet bör befrämja inrättandet och begagnandet af socken- och skolbibliotek samt tillse, att lämpliga böcker därtill anskaffas. Då enligt kyrkostämmoförordningen skolrådet har »att till *kyrkostämman* göra de framställningar och förslag, hvilka omständigheterna kunnat påkalla», synes mig nyssnämnda bestämmelse i folkskolestadgan icke stå väl tillsammans med en föreskrift därom, att ärenden rörande sockenbibliotek skola tillhöra kommunalstämmas handläggning. Det bör därför vara synnerligen starka skäl, som skola föranleda därtill, att man icke tillerkänner kyrkostämman befogenheten att behandla dessa ärenden. Några sådana hafva dock icke anförts. Att kommunalstämman skulle vara mera kompetent att handlägga biblioteksärenden än kyrkostämman, kan icke med fog påstås, då det i hufvudsak är samma personer, som äga rösträtt å kyrkostämma och å kommunalstämma. Det är ej heller en sådan åsikt, som är grunden till obenägenheten på somliga håll att tillerkänna kyrkostämman beslutanderätten rörande sockenbibliotek, utan denna torde, såsom i en

del af de afgifna utlåtandena i ärendet antydts, ligga i farhågor, att skolrådet i sådant fall skulle hafva närmaste vården af biblioteken och att detta, särskildt på grund däraf att pastor i församlingen är självskrifven ordförande i skolrådet, komme att medföra en viss ensidighet i valet af böcker, hvilket å sin sida skulle verka hämmande på biblioteksakens utveckling. Dessa farhågor äro, enligt hvad jag vågar tro, ogrundade. Enligt min åsikt har man tvärtom skäl antaga, att man, åtminstone i de allra flesta fall, uti skolrådets ordförande skall hafva en person, som med erforderliga kvalifikationer förenar nit och intresse för biblioteksakens främjande. Erfarenheter från sockenbibliotekens första tid gifva äfven stöd för ett sådant antagande. Men äfven om nyssnämnda farhågor icke skulle vara utan grund, behöfva desamma icke föranleda därtill, att ärenden rörande sockenbiblioteken förläggas under kommunalstämman. Jag anser nämligen, att, ehuru vården jämväl af sockenbiblioteken med fullt förtroende kan lämnas åt skolrådet, det dock icke bör i lag bestämmas, att denna befogenhet alltid skall tillhöra skolrådet, utan jag anser fast hellre, att i lagen bör uttryckligen utsägas, att församlingen äger att, där den så finner lämpligt, utse en särskild styrelse för bibliotekens förvaltning; och bör det öfverlämnas åt församlingen att i denna styrelse invälja de personer, som den anser vara för uppdraget mest lämpliga. Angående styrelsens sammansättning anser jag i lagen böra stadgas, att styrelsen själf inom sig väljer sin ordförande. Om bestämmelser af det innehåll, jag nu antydt, varda meddelade, torde de förut omförmälda farhågorna icke böra tillmätas någon betydelse. Såsom ett ytterligare skäl, hvarför såväl socken- som skolbiblioteken böra tillhöra kyrkostämmas handläggning, kan anföras, att i mindre kommuner dessa bibliotek utgöra en gemensam boksamling och att en utskiftning af denna skulle orsaka ökade kostnader och säkerligen icke vara till fromma för biblioteksrörelsens utveckling därstädes.

Enligt de bestämmelser, jag sålunda tänkt mig, skulle församlingen eller, därest denna icke sammanfaller med skoldistriktet, detta senare vara området för ifrågavarande biblioteks verksamhet. Församlingsbibliotek synes mig därför vara den lämpligaste benämningen på dessa bibliotek; och af dessa skulle sålunda — utom i Stockholm och Göteborg — skolbiblioteken utgöra en underafdelning.

Å förhållandena i en del städer, nämligen dem, i hvilka stadsfullmäktigeinstitutionen är införd, äger hvad nyss anförts ej sin fulla tillämpning. I flera af dessa städer hafva stadsfullmäktige med lifligt intresse omfattat biblioteksakten och inrättat s. k. stadsbibliotek, läse-

stugor med flera liknande anstalter, hvilka vunnit en hastig utveckling; och det kan naturligtvis icke komma i fråga att beröfva stadsfullmäktige befogenheten att äfven framdeles besluta om inrättande för staden af dylika folkbibliotek, utan böra fullmäktige framdeles såsom hittills äga utan några särskilda föreskrifter fritt bestämma om sitt biblioteksväsen, såsom de för godt finna. Likaledes skola naturligtvis i Stockholm och Göteborg, där, såsom jag förut nämnt, folkskoleväsendet utgör en kommunens gemensamma angelägenhet, ärenden rörande skolbibliotek fortfarande behandlas på samma sätt som öfriga ärenden rörande folkskoleundervisningen, hvaremot frågor angående de inom de särskilda territoriella församlingarna inrättade församlingsbiblioteken böra behandlas i enlighet med de af mig förut antydda bestämmelserna.

Några ytterligare bestämmelser beträffande församlingsbiblioteken anser jag ej lämpligen böra genom lag fastslås, då man genom allt för mycket reglementerande torde äfventyra att hämma biblioteksakens framgång. Bättre synes mig vara att för statsbidrags erhållande föreskrifva de villkor, som anses erforderliga till vinnande af garanti för, att statens medel komma till rätt användning, och att biblioteksrörelsen utvecklar sig i en god riktning.

I fråga om formen för de ifrågasatta lagbestämmelserna är jag med flertalet hörda myndigheter ense därom, att dessa lämpligen böra gifvas genom ändringar i tillämpliga delar af gällande förordningar om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd.

I öfverensstämmelse med de af mig nu uttalade åsikter hafva, såsom jag förut nämnt, inom ecklesiastikdepartementet uppgjorts förslag till lagar i det ämne, hvarom nu är fråga. Jag torde angående desamma böra framhålla, att, för undvikande af onödig upprepning, ansetts ändamålsenligt att i sammanhang med stadgande om biblioteksstyrelses utseende intaga bestämmelse därom, att för sådan styrelse skall i tillämpliga delar gälla hvad om skolråd finnes i vederbörande förordningar föreskrifvet.

Jag anhåller att härefter få öfvergå till det af mig först omförmälda ärendet eller frågan, om och på hvilka villkor statsbidrag bör lämnas till folkbibliotek.

Folkbibliotekens gagn.

Beträffande folkbibliotekens gagn hafva alla, som yttrat sig i ärendet, enstämmigt framhållit deras stora betydelse för folkupplysningen. De skäl, som härför anförts, äro af svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran uttryckta sålunda:

Sällskapet hölle före, att i samma mån som fulla politiska rättigheter öfverginge till allt bredare folklager, måste det för samhällets lugna och jämna utveckling varda allt nödvändigare, att dessa genom tillräckliga kunskaper vunne nödig politisk erfarenhet och mognad. Såsom ett godt medel för detta syfte vore folkbiblioteken att betrakta, icke blott därför, att deras böcker tillförde läsarne direkta kunskaper i hvarjehanda ämnen och därmed ökad omdömesförmåga, utan äfven därigenom att de kunde förädla dem, stärka deras fosterlandskärlek och höja dem i sedligt hänseende. Icke blott den särskildt härå riktade litteraturen utan äfven den historiska och skönlitterära medverkade härtill. Ja, i viss mån kunde det sägas om all god, intresseväckande litteratur. Ty all sådan vore ägnad att motarbeta och undanröja frestelser till sysslolöshet och skadliga tidsfördrif, bland hvilka i all synnerhet torde vara att bemärka värdshuslifvet med dess vanliga följder: dryckenskap och osedlighet, dessa farliga fiender till ett sundt och lyckligt familje- och samhällslif. Sådana böcker vore äfven de bästa kämparne mot den myckna så väl till innehåll som form usla kolportagelitteratur, som bland både de uppväxande och vuxna så lätt funne sin kundkrets och som nog borde tagas med i räkningen, då man sökte efter orsakerna till den ungdomens råhet och förvildning, som flerstädes framträdde. Slutligen låge nog ock i öppen dag, att det för ett lands näringslif hade den största betydelse, att de näringsidkande klasserna genom studier blefve alltmera hemmastadda i sina fack. För att ett land skulle kunna hålla ut i den skarpa konkurrensen med andra länder, låge det synnerligen stor vikt därpå, att, jämte det fackstudierna därinom gjordes djupare och mera omfattande, den allmänna bildningsnivån höjdes och därmed äfven åstadkommes ett förstärkande af intresset bland fackmännen att på det mest rationella sätt inom alla områden göra landets naturliga tillgångar fruktbärande. Då genom folkbiblioteken en betydlig teknisk kunskap genom tillhandahållande af hithörande litteratur kunde utbredas, torde de alltså äfven för näringslifvet vara af stor betydelse. Dessa synpunkter torde vara tillräckliga för att ådagalägga, att folkbibliotek ägde en stor betydelse för samhället. De kunde bidraga till ökandet af nationens välstånd, af dess politiska erfarenhet, dess fosterlandskärlek och sedliga kraft. De summor, som nedlades på folkskolor och andra bildningsanstalter liksom på föreläsningsverksamhet för den stora allmänheten, torde först genom goda folkbibliotek kunna blifva fullt fruktbärande. Den läskunnighet och de kunskaper, som i skolan förvärfvades, erhölle endast då en verklig betydelse för lifvet, om de utgjorde grunden för fortsatta stu-

dier af undervisande och fostrande litteratur; och huru intresseväckande, uppryckande och lärorik en populär föreläsning än kunde vara, vore det dock icke sagdt, att den gåfve samma behållning, som en väl och lättfattligt skrifven bok i samma ämne kunde bereda den vetgirige läsaren. Oemotsägligt torde emellertid vara, att, jämte våra skolor, folkbiblioteken och föreläsningarna måste anses vara de nödvändiga medlen för folkundervisningens ändamålsenliga fullföljd.

Statsbidrags behöflighet och lämplighet.

Vid besvarande af spörsmålet, huruvida statsunderstöd bör lämnas åt folkbiblioteken, har allenast Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Skaraborgs län ställt sig afvisande. Alla öfriga tillstyrka, att staten till befrämjande af folkbibliotekens verksamhet lämna dessa ekonomiskt stöd. De skäl, som härför anförts, äro i hufvudsak följande.

Oriktigt vore utan tvifvel att i de elementära kunskaper, som folkskolan meddelade, se det mål, med hvars ernående staten uppfyllt sin plikt såsom folkuppfostrans ledare. Så länge man ej satte den ungdom, som nyss kommit ut i lifvet, liksom äfven de till mognare år komna i tillfälle att på egen hand genom läsning underhålla och utveckla sina kunskaper från skolan, vore de stora kostnader, som af stat och kommun nedlades på barnens skolundervisning, ett till stor del ofruktbart kapital. Att göra detta kapital fruktbärande vore en uppgift af den vikt, att dess lösning borde ingå i hvarje plan för en folkuppfostran, och understödjandet af folkbiblioteken, som borde innehålla för olika åldrar lämplig litteratur, vore därför af statsintresset synnerligen påkalladt. Det förfall, hvari sockenbiblioteken råkat, berodde dels på bristande medel för deras förseende med lämplig litteratur, dels på dålig ledning. Därest statsbidrag till folkbiblioteken lämnades, skulle dessa kunna för framtiden bibehållas i ett tidsenligt skick, och genom de villkor, som fästes vid statsanslaget, skulle kunna öfvervakas, att folkbiblioteksrörelsen ej insloge på mindre riktiga banor. Staten hade redan genom beviljande af anslag till fortsättningsskolor, folkhögskolor och arbetareföreläsningar behjärtat sin skyldighet såsom folkuppfostrare på ett högre stadium än folkskolans. Folkbibliotekens uppgift vore i mycket likartad med arbetareföreläsningarnas. I fråga om föreläsningarna gällde det i själfva verket i ännu högre grad än i fråga om folkskolorna, att de på dem nedlagda penningarna först då blefve riktigt fruktbärande, då möjlighet bereddes åhörarne att genom själfstudier intränga i de ämnen och frågor, för hvilka deras intresse genom någon föreläsning blifvit väckt. Under nuvarande förhållanden hotade dessa populära föreläsningar att nedsjunka från allvarliga bild-

ningsmedel till endast en förevisning af roande bilder med åtföljande förklaringar. Folkbiblioteken vore ock ett lättare tillgängligt bildningsmedel än föreläsningarna, hvilka endast med långa mellanrum återkomme, och hvilkas besökande ofta genom långa afstånd försvårades. Vårt land vore i mycket ett förgångsland på folkundervisningens område, men i afseende å folkbiblioteken vore vi efterblifna, då i våra grannländer numera statsunderstöd för ändamålet lämnades. Då emellertid det gagn, sådana boksamlingar kunde göra samhället i dess helhet, berodde på det intresse, medborgarna visade för saken, och hela folkbiblioteksväsendet måste uppbäras af ett allmänt utbredt lefvande kunskapsbegär, vore ej lämpligt, att bibliotek upprättades uteslutande på statens bekostnad, utan syntes statens intresse af folkbiblioteks upprättande och vidmakthållande bäst befrämjas genom att understödja enskildas, kommuners, föreningars med fleres företagsamhet på detta område.

För sitt afstyrkande har Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Skaraborgs län såsom skäl anfört, att det här gällde ett rent kommunalt intresse, och att statens mellankomst skulle verka hindrande för en framgångsrik kommunal självstyrelse. Genom statsanslag finge man endast åter en redan erlagd skatt. Finge biblioteken vara en ren kommunalangelägenhet, blefve visserligen kommunalskatten större, men skatten till staten minskades i motsvarande grad, och en mängd af statsbidragets beviljande framkallade förvaltningsbestyr och däraf föranledda kostnader skulle undvikas. Statsutgifterna för ändamålet skulle säkerligen blifva alltför stora. Siffran kunde knappast sättas lägre än 200,000 kronor årligen, om något skulle uträttas på ett betydligare antal orter.

Jag är, lika med alla dem, som i ärendet yttrat sig, lifligt öfvertygad om, att folkbiblioteksväsendet, rätt organiseradt, är af synnerligen stor betydelse för folkbildningens befrämjande, och jag instämmer till fullo i de skäl, som anförts för, att staten bör lämna bidrag till dessa biblioteks upprätthållande. Intresset för desamma är för närvarande stort, och jag anser synnerligen lyckligt, om staten genom bidrags beviljande kan gifva fart åt den pågående rörelsen samt reglerande ingripa, på det denna må hindras att komma på afvägar. Den uttalade åsikten, att folkbiblioteken böra helt och hållet lämnas att bero af kommunerna, kan jag sålunda icke biträda. Erfarenheten af de gamla sockenbiblioteken har tillräckligt tydligt ådagalagt, att statens ingripande är behöfligt, och, lika väl som staten under vissa villkor

lämnar bidrag till andra folkbildningsanstalter, kan staten anses böra understödja folkbiblioteken, då ju dessa hafva till ändamål att bereda tillfälle att genom självstudier vidmakthålla och utvidga kunskaper, som förvärfvats vid andra redan statsunderstödda anstalter. Kostnadsfrågan torde nog ej heller, såsom jag anhåller framdeles få visa, behöfva taga så stora proportioner, som förutsatts af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Skaraborgs län.

Hvilka slag af bibliotek, som böra af staten understödjas.

Angående hvilka slag af folkbibliotek, som borde komma i åtnjutande af statsunderstöd, hafva de allra flesta förordat, att understöd lämnas åt de af kommunerna anordnade fasta biblioteken. Dit räknas *skolbiblioteken*, hvilkas stora betydelse starkt betonats. Svenska nykterhetssällskapet har beträffande dessa framhållit, att, om man ville söka höja läslusten och kärleken till boklig bildning hos ett helt folk, vore det till dess ungdom, man i första hand måste vända sig, och målet blefve aldrig nådt, förrän en vid unga år för bokläsning vunnen generation hunnit växa upp till mogen ålder. Det vore ur denna synpunkt, som skolbibliotekens betydelse blefve så oerhördt stor, och som anskaffandet af ett godt urval verkliga ungdomsböcker ej nog kunde behjärtas. Till sann bildning hörde icke i första rummet stora kunskaper. Dit hörde väsentligast sinnets ädelhet, en god och upphöjd karaktär. Denna skulle grundas i ungdomen, och därvid kunde goda ungdomsböcker göra den allra största nytta. De kunde genom sina lifsbilder göra inbillningskraften rik utan att gifva den herraväldet, viljan stark utan att den förhärdades, hjärtat varmt och friskt utan att det sloge öfver till känslosamhet. De kunde öppna ögonen icke blott för fosterlandets och hembygdens natur utan äfven väcka och nära känslan af samhörighet med vårt folks lif i gångna tider och i den nuvarande, en känsla, som för sin näring behöfde mer än fosterländska fester och skolans historieundervisning. Ju starkare denna känsla vore, desto starkare vore fosterlandskärleken. Goda ungdomsböcker bringade barnen ljus, friskhet, glädje, allvar, intressen, bidroge därigenom till deras harmoniska utveckling och därmed till att skydda dem från felsteg och förvillelser.

Ett skolbibliotek borde emellertid ej uteslutande innehålla böcker, afsedda för lärjungarna, utan äfven litteratur, som kunde vara lärarne till gagn vid undervisningsarbetet. För ett par mansåldrar sedan sattes ganska allmänt folkskolelärarens hufvudsakliga uppgift däruti, att han skulle vara läxförhörare samt på sin höjd därjämte äfven läxförberedare. Numera ställde man på honom vida större kraf; man fordrade, att han

skulle verka utvecklande och uppfostrande på sina lärjungar, och för detta ändamål begärde man, att han skulle meddela en åskådlig och intresseväckande undervisning. Men härför kräfdes vid sidan af de korta och sammanträngda läroböckerna äfven andra och rikare hjälpmedel; en lärare utan sådana vore en soldat utan vapen, en arbetare utan redskap.

Vidare borde understöd naturligtvis lämnas till *sockenbiblioteken*, som vore till antalet de flesta och äfven afsedda för den största delen af landets befolkning, hvarjämte de redan af gammalt genom folkskoleinspektionen varit föremål för uppmärksamhet från statens sida och i viss mån underkastade statsmyndigheternas kontroll. Dessa bibliotek befunne sig ock i stort sedt i ett tillstånd af bedröfligt och snar hjälp kräfvande förfall. Med sockenbibliotek vore jämförliga *stadsbibliotek* och *församlingsbibliotek*.

De flesta af de hörda myndigheterna och sällskapen hafva tillstyrkt, att statsunderstöd skulle lämnas äfven åt på enskildt initiativ tillkomna fasta folkbibliotek såsom *bruks-, fabriks-, arbetare- och föreningsbibliotek*, hvilka liksom sockenbiblioteken afsåge den allmänna folkbildningens höjande. Åtskilliga hafva dock yttrat betänkligheter häremot och därvid särskildt framhållit svårigheten att öfver sådana bibliotek öfva nödig kontroll. Svenska nykterhetssällskapet har framhållit, att sistnämnda bibliotek närmast afsåge att tillgodose arbetareklassens allt starkare framträdande bildningsbegär och bildningsbehof. Ingenting kunde vara för en lugn och lycklig samhällsutveckling mera gynnsamt, än att sagda så manstarka klass, hvars inflytande i allt högre grad måste komma att göra sig gällande, bereddes lätta tillfällen att öka sina insikter och vidga sina vyer, och då arbetarne själfva, ej sällan härvid understödda af sina arbetsgifvare, utvecklat en liflig verksamhet för att bereda sig de hjälpmedel härför, som för dem afsedda bibliotek erbjöde, kunde det icke ifrågasättas, att ju icke ock staten borde känna sig uppfordrad att i deras sträfvande räcka dem en hjälpande hand. Sällskapet ansåge därför, att äfven svenska staten, liksom de utländska stater, som gåfve penning- eller bokunderstöd till folkbiblioteken, borde i möjlig mån gifva äfven detta slags bibliotek sitt understöd.

I fråga om de så kallade *vandringsbiblioteken*, som äro afsedda att kringsändas från ort till annan, har styrelsen för svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran, med hvilket Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Kronobergs och Norrbottens län, domkapitlen i Uppsala och Visby samt sex folkskoleinspektörer instämt, väl erkänt dessa biblioteks stora betydelse och synnerliga lämplighet, särskildt för

mera aflägset liggande delar af vårt land, men då de enligt sällskapets åsikt genom sin säregna beskaffenhet näppeligen kunde hänföras under rubriken »sockenbibliotek och med dem jämförliga boksamlingar», har sällskapet icke kunnat finna dem tillhöra de slag af sådana, om hvilkas understödjande Riksdagen väckt fråga.

Två reservanter inom nämnda styrelse och de flesta öfriga, som yttrat sig i ärendet, hafva emellertid uttalat en motsatt åsikt. Nämnda reservanter hafva härom anfört följande.

Ett hufvudsyfte vid fördelningen af ett eventuellt statsanslag för folkbiblioteken borde vara, att bidrag lämnades ej blott till stora och lifskraftiga, i jämförelsevis förmögnare kommuner redan förefintliga bibliotek, från hvilka ansökningar väl närmast kunde väntas inkomma, utan att äfven fattigare och mera vid sidan af de stora kulturvägarna belägna kommuners behof af högre bildningsmedel tillgodosåges. För glest befolkade skogsbygder — såsom större delen af Norrland — och sönderskurna skärgårdar erfordrades andra anordningar än annorstädes. Kommunerna hade ej alltid något gifvet centrum, någon plats, lämplig för ett fast sockenbibliotek. Om man här ville främja annan bokläsning än den kringvandrande kolportageromanförsäljare medförde, måste man använda vandringsbibliotek, d. v. s. små boksamlingar, förvarade i särskildt afpassade lådor, hvilka på lämpliga mellantider flyttades från by till by. De betänkligheter, som styrelsen för svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran hyste mot att räkna dylika småbibliotek till i riksdagsskrifvelsen omnämnda »sockenbibliotek och med dem jämförliga boksamlingar», kunde reservanterna icke dela. Det utmärkande för ett därtill hänförligt bibliotek kunde ej vara, att det vore fast; så hade ej heller styrelsen direkt förklarat, hvilket gjorde, att ambulatoriska bibliotek inom en och samma kommun möjligen skulle kunna inräknas bland de bibliotek, som enligt dess mening borde komma i åtanke vid eventuella statsanslags fördelning. Men man borde, syntes det reservanterna, gå längre och uttryckligen medtaga vandringsbibliotek i allmänhet, alldenstund de hade till uppgift att, där förhållandena så kräfde, supplera de fasta biblioteken. Reservanternas uppfattning härutinnan bestyrktes för öfrigt af den erfarenhet, som redan i vårt land vunnits om vandringsbibliotekens användbarhet och stora nytta. De syntes för öfrigt vara fullt ut lika »jämförliga» med de fasta biblioteken som de arbetare- och fackföreningsbibliotek, hvilka medtagits i förteckningen på de bibliotek, som vid statsanslags fördelning borde kunna ifrågakomma.

Slutligen har framhållits, att med folkbibliotek kunna i viss mån likställas *biblioteken i kaserner och å lägerplatser*, som hade en synnerligen viktig uppgift att fylla, men att, då dessa boksamlingar sorterade under landt- och sjöförsvarsdepartementen och deras upprättande och förkofran vore en uteslutande statsangelägenhet, de icke syntes kunna räknas till de »folkbibliotek», som Riksdagen i sin underdåniga skrifvelse åsyftat.

Till de bibliotek, som enligt min tanke böra af staten understödjas, räknar jag i främsta rummet församlingsbiblioteken, med hvilket namn jag, såsom förut nämnts, afser sådana bibliotek, som inrättats eller ägas af församlingarna, och till hvilka jag — utom i Stockholm och Göteborg — äfven räknar skolbibliotek, såväl för lärare som lärjungar.

Betydelsen af lärjungebiblioteken anser jag ej kunna skattas nog högt. De utgöra enligt min tanke ett nödvändigt supplement till folkskoleundervisningen och lämna barnen under god ledning tillgång till en för deras utvecklingsståndpunkt lämplig litteratur, hvarigenom läslusten hos dem uppmuntras, de vänjas vid boklån och sporras till att, sedan de lämnat skolan, genom anlitande af församlingsbiblioteken för de äldre skaffa sig tillgång till böcker, som äro lämpliga för fortsatt självstudium. Skolbiblioteken anser jag desslikes böra innehålla litteratur, lämpad för folkskolelärarne, då dessa genom att efter genomgången lärokurs kunna på egen hand utvidga sitt vetande hindras att hemfalla åt slentrian, lättare bibehålla intresset för sitt viktiga kall och bättre sättas i stånd att göra undervisningen lefvande och intresseväckande.

Församlingsbiblioteken för de äldre synas mig böra innehålla ej allenast böcker, lämpliga för en till mogen ålder kommen läsekrets, utan äfven litteratur, afpassad efter smaken hos den uppväxande ungdom, som redan lämnat skolan. Lusten för självstudier torde, såsom erfarenheten gifvit vid handen, vara störst i åldern omkring 20 år, och skulle församlingsbiblioteken vara i saknad af för denna ålder lämpliga böcker, är fara värdt, att de goda ansatser till anlitande af biblioteken, som bibragts ungdomen under skolåldern, komme att i många fall för den mognare åldern leda till jämförelsevis små resultat.

De i vissa städer genom stadsfullmäktiges försorg inrättade folkbibliotek anser jag ej böra tilldelas understöd af allmänna medel. Dessa stadsbibliotek äro af den omfattning och åtnjuta af kommunerna så stora anslag, att det jämförelsevis obetydliga statsbidrag, som skulle kunna ifrågakomma, icke för dem torde hafva någon betydelse.

Af de på enskildt initiativ tillkomna biblioteken anser jag vissa, hvilka i fråga om omfattningen af sin verksamhet kunna anses vara likställda med församlingsbiblioteken, böra af staten understödjas, dock endast under villkor att desamma fylla de fordringar, som ställas på församlingsbiblioteken och hvartill jag längre fram skall återkomma.

Hit räknar jag s. k. föreningsbibliotek, eller sådana, som inrättats och handhafvas af någon förening, såsom arbetare-, fackförenings-, nykterhetsföreningsbibliotek och andra dylika.

Däremot anser jag af enskilda personer eller industriella bolag upprättade bibliotek icke böra komma i åtnjutande af statsunderstöd. De förra äro synnerligen svåra att kontrollera och torde ofta nog äga karaktären af s. k. lånbibliotek, hvilkas innehafvare drifva rörelse genom utlånande af böcker mot betalning. Bolagens bibliotek sakna vanligen den tillgänglighet för allmänheten, som måste uppställas såsom fordran på ett statsunderstödt bibliotek, i det de gemenligen äro afsedda endast för den i bolagens tjänst anställda personalen.

Hvad vandringsbiblioteken beträffar, anser jag dessa hafva sin stora betydelse för orter, där på grund af gles befolkning eller svåra kommunikationer ett fast bibliotek ej skulle göra motsvarande nytta, hvarför jag, som till fullo instämmer med dem, hvilka anse dessa bibliotek väl kunna inbegripas bland de med sockenbibliotek jämförliga boksamlingar, som i Riksdagens af mig förut omförmälda skrifvelse afses, finner statsbidrag böra kunna beviljas jämväl för sådana bibliotek, såvida desamma äro upprättade af centrala föreningar. De af vissa landsting inrättade vandringsbiblioteken torde däremot icke böra erhålla del af det ifrågasatta statsunderstödet.

Statsunderstödets form.

Frågan om understöd åt biblioteken i kaserner och å lägerplatser torde ej böra i detta sammanhang upptagas till bedömande, då dessa bibliotek hufvudsakligen tillhöra staten.

Rörande den form, under hvilken statsunderstödet borde lämnas, har annat än kontant bidrag ifrågasatts allenast af en folkskoleinspektör, som anser, att understödet borde utgå antingen i penningar eller i form af nedsatta bokpris.

För min del håller jag före, att statsunderstöd till ifrågavarande bibliotek bör utgå allenast såsom kontanta bidrag. Öfriga förfaringssätt, såsom t. ex. att gratis eller till nedsatt pris tillhandahålla lämpliga böcker, skulle innebära betydlig omgång, föranleda stort arbete för den centrala myndighet, som närmast skulle verkställa understödens utde-

lande, samt medföra kostnader, som onödigtvis skulle tynga på det ifrågasatta statsanslaget.

Statsbidragets fördelning och belopp.

I fråga om statsbidragens fördelning och belopp har så godt som samstämmigt uttalats, att detta bör utgå för de särskilda biblioteken. Endast Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Jönköpings län och en folkskoleinspektör framhålla lämpligheten af, att understöden tilldelas församlingarna, oberoende af de därinom befintliga bibliotekens antal.

Alla hafva varit ense därom, att statsunderstödet bör stå i visst förhållande till det belopp, som på annan väg står till ett biblioteks förfogande. De flesta mena, att lika stort belopp som statsunderstödet skall af kommun eller enskilda tillskjutas. En folkskoleinspektör anser, att staten bör bidraga med två tredjedelar af kostnaden samt kommunen, som anskaffar lokal och inredning äfvensom aflönar bibliotekarie, med en tredjedel. Tre folkskoleinspektörer anse,att i fråga om skolbiblioteken staten bör bidraga med dubbelt mot kommun. En annan folkskoleinspektör slutligen anser, att staten bör tillsläppa allenast hälften mot kommun eller enskilda. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Uppsala län och två folkskoleinspektörer fordra för statsbidrags beviljande garanti för kommunens eller enskildas bidrag under fem år. En annan inspektör förutsätter dylik garanti för fem till tio år, om statsbidrag skulle beviljas för tre år åt gången.

De allra flesta hafva uttalat sig för årligen återkommande anslag. Sällskapet för nyttig folkläsnings spridande inom Karlstads stift och en folkskoleinspektör hafva förordat anslags beviljande för tre år i sänder, och en annan dylik inspektör har som sin åsikt framhållit, att ett större anslag för en gång vore till mera gagn än årligen återkommande mindre bidrag. Utom de årliga anslagen har af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Hallands län och sju folkskoleinspektörer ifrågasatts särskildt anslag vid biblioteks nyinrättande. Detta belopp har föreslagits till 100 eller 200 kronor.

Under det att sällskapet för nyttig folkläsnings spridande inom Karlstads stift vill fixera det årliga statsunderstödet till 50 kronor, hafva öfriga ansett, att beloppets storlek bör för hvarje särskildt fall bestämmas. Därvid har emellertid nästan undantagslöst förordats, att ett maximum för statsanslaget fastslås. Rörande dettas belopp hafva olika åsikter uttalats. Flertalet har förenat sig med svenska nykterhetssällskapet, att statsanslaget bör till hvarje bibliotek utgå med högst

200 kronor. Andra hafva föreslagit mindre belopp. Det lägsta eller 50 kronor, ifrågasättes af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Jönköpings län och en folkskoleinspektör. Den inspektör, som föreslagit bidrags beviljande för tre år i sänder, anser detta böra bestämmas till högst 50 kronor för hvarje år. Tre folkskoleinspektörer föreslå olika maximibelopp för de olika biblioteken: för skolbibliotek 50 kronor och för öfriga bibliotek 100 kronor. Två af dessa inspektörer anse dock, att bibliotek vid större skolor äfven borde kunna tilldelas 100 kronor. Bibliotekarien vid Lunds universitetsbibliotek, som jämväl föreslagit 200 kronor, framhåller emellertid såsom lämpligt, att regeringen icke blefve absolut bunden i fråga om maximibeloppets storlek, utan berättigades att i undantagsfall öfverskrida detsamma, ty tillfällen kunde helt visst inträffa, då sådant vore motiveradt, till exempel därest det vore fråga om upprättande af bibliotek på ort, där sådant syntes särskildt behöfligt. Häremot anför svenska nykterhetssällskapet, att ett maximum af 200 kronor måste anses så högt tilltaget, att det ej finge öfverskridas. Då det motsvarades af en minst lika stor summa, som den sökande anskaffat, och sålunda 400 kronor på en gång blefve disponibla för ifrågavarande bibliotek samt anslaget dessutom efter ett eller annat år kunde förnyas, måste sällskapet anse, att det vore väl sörjdt äfven för det af bibliotekarien i Lund omnämnda fall.

Bestämmandet af ett minimibelopp för statsbidraget har af de flesta antingen ej ifrågasatts eller direkt afstyrkts. Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande, bibliotekarien vid Lunds universitetsbibliotek och en folkskoleinspektör föreslå emellertid, att statsbidraget ej skulle utgå med mindre än 50 kronor. Föreningen Heimdal anser minimibeloppet böra vara 40 kronor, domkapitlet i Lund 30 kronor, tio folkskoleinspektörer 25 kronor och en sådan inspektör 10 kronor. En inspektör förmenar detta sistnämnda minimum böra för skolbibliotek höjas till 20 kronor, en annan att det för dylika bibliotek bör sänkas till 5 kronor. Föreningen Heimdal anser, att en alltför långt drifven sönderstyckning af statsunderstödet skulle minska dess effektivitet, i det att erfarenheten gåfve vid handen, att ett eller annat tiotal af kronor — de periodiska anslag, som flertalet enbart kommunalunderstödda sockenbibliotek i regeln fått nöja sig med — ej på långt när varit tillräckligt för att trygga deras lifskraft och utvecklingsmöjligheter. Svenska nykterhetssällskapet finner det olämpligt, att en minimigräns fastställes, då detta kunde verka för syftet hämmande. Sattes minimisumman af statsunderstöd till 40 kronor och en kommun, inom hvilken frågan vore ny och intresset svagt, bestämde ett något mindre belopp, skulle den alltså

icke kunna bli delaktig af statsunderstöd. Och dock skulle den, om sådant erhölles, kunna förskaffa sig åtskilliga värdefulla böcker. Dessa skulle kunna öka läslusten och höja intresset, som därmed ock skulle kunna bli i stånd att sporra den måhända fattiga kommunens ansträngningar för bibliotekets utvidgande. Detta borde ock vara ett säkrare sätt för åstadkommande af en vidsträcktare utbredning och en kraftigare utveckling af folkbibliotek än att genom statsunderstödets fixerande till 40 kronor söka tvinga kommunerna att höja sina årsanslag till åtminstone denna summa. Funnes icke intresset att göra några nämnvärda uppoffringar för sockenbibliotek, torde det ej kunna väckas af utsikten till statsunderstöd. Åtminstone lämnade icke ett fixerande af minimibeloppet någon garanti för, att sockenbibliotekens lifskraft och utvecklingsmöjligheter blefve tryggade.

Universitetsbibliotekarierna i Uppsala och Lund samt sällskapet för nyttiga kunskapers spridande hafva uttalat sig för, att alla kommuner ej skulle hafva lika rätt till statsbidrag, utan att detta företrädesvis skulle tilldelas dem, som låge aflägset och vore behöfvande, under det större stadssamhällen och förmögnare landskommuner, som kunde bekosta sina bibliotek helt och hållet själfva, ej borde vid ett eventuellt anslags fördelning komma i åtanke. De båda bibliotekarierna framhålla emellertid vanskligheten af att bestämma, hvilka kommuner som borde betraktas såsom aflägsna eller behöfvande. Bibliotekarien i Uppsala föreslår, att bestämmanderätten härom, utan på förhand gifna föreskrifter, helt och hållet lägges i regeringens hand.

Gentemot det sålunda framställda förslaget till statsunderstödets begränsning har centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolelärareförening framhållit, att enligt centralstyrelsens uppfattning ett sådant sätt vore i hög grad olämpligt och opraktiskt. Statens befrämjande af biblioteksrörelsen skulle därigenom få karaktären af ett slags fattigunderstöd och följaktligen blifva alldeles olikartadt med dess verksamhet för befordrande af andra samhälleliga bildningsmedel: folkskolorna, folkhögskolorna, de populärvetenskapliga föreläsningarna m. fl. Från understöds erhållande skulle dessutom i så fall förmodligen blifva uteslutna alla bibliotek, som ej tillhörde kommuner, och af kommunala bibliotek komme just de att lämnas utan uppmuntran, hvilka — i händelse sådan kunde erhållas — ägde förutsättningar att utveckla sig kraftigast och att tjäna såsom föredömen för andra. Någon norm, efter hvilken de bidragssökande kommunernas medellöshet skulle kunna på ett tillfredsställande sätt bedömas, torde för öfrigt icke vara möjlig att utgrunda.

Beträffande biblioteksanslagets fördelning vill jag ansluta mig till den mening, som uttalats af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Jönköpings län och en folkskoleinspektör, nämligen att understöd tillerkännes de olika skoldistrikten eller församlingarna, oberoende af antalet inom desamma befintliga bibliotek. Som skäl härtill vill jag anföra, förutom större öfverskådlighet och större möjlighet att beräkna erforderliga kostnader, att det synes mig, som om de kommuner, hvilka förmå anslå medel till ett flertal bibliotek, äro mindre i behof af statens hjälpande mellankomst, samt att en dylik föreskrift omöjliggör försök att genom upprättande af ett flertal mindre bibliotek förskaffa sig större statsbidrag än om boksamlingarna, måhända till fromma för sitt ändamål, äro sammanförda på ett enda ställe. Däremot anser jag, att det bör vara vederbörande biblioteksstyrelse obetaget att efter godtfinnande fördela erhållet statsbidrag mellan de olika biblioteken inom skoldistriktet eller församlingen. På samma sätt som skoldistrikt och församlingar anser jag i detta fall lokala föreningar böra betraktas. Beträffande åter de af centrala föreningar upprättade vandringsbiblioteken, synes mig lämpligast, att hvarje dylik förening tillerkännes statsbidrag beroende af omfånget af dess verksamhet i nu berörda afseende. Ansökningar i sådant syfte hafva ock ingifvits af föreningarna Folkbildningsförbundet, Västra Sveriges folkbildningsförbund och Sydöstra Sveriges folkbildningsförbund.

Liksom de flesta, som i ärendet yttrat sig, anser jag, att statsbidraget ej bör öfverstiga det belopp, som på annan väg står till vederbörandes förfogande. Uppbäres ej biblioteksrörelsen af sådant intresse, att man ikläder sig någon uppoffring för ändamålet, lärer ej statens mellankomst kunna medföra varaktigt gagn, och den af mig nu uttalade principen är redan i ett flertal fall tillämpad, särskildt med afseende å anslagen till föreläsningar för arbetsklassen, hvilka ju tjäna samma ändamål som folkbiblioteken.

För hvarje år beviljade mindre bidrag anser jag vara att föredraga framför en för en gång beviljad större summa. Det senare alternativet möjliggör visserligen anskaffande omedelbart af ett större antal böcker, men innebär ingen garanti för, att biblioteket framdeles genom nya bokförvärf hålles i tidsenligt skick. Att vid nyupprättande af bibliotek bevilja ett särskildt understöd vid sidan af det årliga bidraget anser jag olämpligt, såsom utgörande en förmån, däraf de kommuner, som, måhända med stora uppoffringar, redan inrättat tillräckligt antal bibliotek, ej skulle komma i åtnjutande.

För att ej summan af statsbidragen må stiga till för stort belopp, torde vara nödvändigt att bestämma ett maximum för statsbidraget. I fråga om storleken af detta maximum har jag varit något tveksam. En hel del olika belopp hafva föreslagits. Det största, 200 kronor, synes mig väl högt, och skulle för statsverket betyda en afsevärd årlig utgift. Det lägsta föreslagna, 50 kronor, är måhända väl lågt för att kunna medföra nöjaktig verkan. Jag tror mig därför nu, innan någon erfarenhet föreligger om huru ett eventuellt statsanslag skulle komma att verka, ej böra föreslå mer än 75 kronor. Om skoldistrikt eller förening på annat sätt åstadkommer samma summa, blifva sålunda för ett år 150 kronor disponibla, ett belopp, som jag anser någorlunda tillräckligt för ändamålet. Förslaget, att fastställdt maximibelopp skulle kunna för vissa fall öfverskridas, anser jag mig ej böra förorda.

I fråga om statsbidragets minimibelopp instämmer jag med dem, som anse, att ett dylikt ej bör bestämmas. Fastmera torde utsikten till ett, om ock ringa, statsbidrag verka sporrande för de i ekonomiskt afseende mindre lyckligt lottade kommunerna att förskaffa sig bibliotek, som, ehuru till en början obetydliga, dock genom åtnjutande under ett flertal år af bidrag från kommunen och staten skulle kunna komma att någorlunda motsvara sitt ändamål.

Likaledes anser jag olämpligt att från statsunderstöd utesluta vissa kommuner på grund af deras större ekonomiska bärkraft. Utom svårigheten att bestämma, hvilka vore att räkna till dessa, skulle därigenom införas en grundsats, som icke förut blifvit för statens folkuppfostrande verksamhet tillämpad. Om maximibeloppet sättes så lågt som till 75 kronor, torde ej heller den föreslagna inskränkningen komma att få alltför stor betydelse.

Till frågan om storleken af det statsbidrag, som bör tillerkännas centrala föreningar för upprättande af vandringsbibliotek, torde jag framdeles få återkomma vid behandlingen af en annan sida af dessa föreningars verksamhet.

Villkoren för åtnjutande af statsbidrag.

Angående villkoren för erhållande af statsbidrag för folkbibliotek hafva en hel del olika bestämmelser föreslagits. I några af de afgifna yttrandena har ock framhållits, att ej för stränga villkor borde föreskrifvas, då biblioteken genom alltför mycket reglementerande endast skulle hämmas i sin verksamhet.

De allra flesta äro ense därom, att biblioteken skola stå under en styrelse, som handhar deras angelägenheter, sköter bokinköpen m. m. Angående styrelsens sammansättning hafva uti de i detta ärende afgifna

utlåtandena de mest olika åsikter uttalats. Dessa öfverensstämma i hufvudsak med dem, som uttalats i yttrandena uti frågan, om kyrkostämma eller kommunalstämma borde handlägga ärenden rörande folkbibliotek, för hvilka uttalanden jag redan redogjort. Svenska nykterhetssällskapet, med hvilket en del instämt, uppsätter tillvaron af biblioteksstyrelse som villkor för statsunderstöd, men anser dock på samma gång, att intet bör bestämmas om sättet för styrelsens väljande.

En af styrelsen utsedd biblioteksföreståndare har jämväl föreslagits. Denne skulle med styrelsen deltaga i bestämmandet af bokinköpen samt under styrelsens öfverinseende sköta den löpande förvaltningen, hvartill skulle höra hufvudsakligen bokförrådets ordnande och katalogisering samt förande af lånejournal och räkenskaper. Bibliotekarien vid universitetsbiblioteket i Uppsala säger sig i frågan om arfvode åt bibliotekarien, hvilken väl kunde antagas tills vidare nästan öfverallt blifva folkskoleläraren, vara benägen att se ett af folkbibliotekens betänkligaste spörsmål. Det vore ej sagdt, att, äfven där arbetet ställde sig jämförelsevis lättare, synnerligen många skulle vara benägna att utan särskild ersättning förrätta det, och i den mån man genom sträng reglementering ökade bibliotekariens börda, och i öfrigt, med bibliotekets stegrade användning, hans eget arbete för detta växte, kunde han knappast och torde ej heller vara benägen att göra det utan skälig ersättning. Och ersattes ej hans arbete såsom billigheten kräfde, tröttnade han eller mottoge ej uppdraget. Skulle åter detta förhindras genom stegrade kraf på kommunen, så hände, att denna å sin sida sviktade och tröttnade. Det vore med ögat fäst på denna fara, som bibliotekarien önskade varna för allt reglementerande af den art, att det, utan att vara absolut nödvändigt, stegrade bibliotekariens arbete. Och i det stora hela torde man få gifva noga akt uppå, att icke den ekonomiska bördan för kommunen genom lön åt bibliotekarien, anskaffande af lokal och medel till böckers inköpande blefve så tung, att man därigenom för tvinsot utsatte den sak, som man velat förhjälpa till nytt lif. Svenska nykterhetssällskapet finner det fullt befogadt, att arfvode under vissa förhållanden gifves, men påpekar, att ibland torde lämplig arbetskraft utan ersättning vara att erhålla, och att på sina håll också arbetet torde blifva för litet, för att något arfvode borde komma i fråga. Därför borde enligt sällskapets förmenande intet nämnas om arfvode till bibliotekarien bland villkoren för statsunderstöd.

Domkapitlet i Lund föreslår, att reglemente för bibliotek och instruktion för bibliotekarie skola fastställas af domkapitlet.

Vidare har föreslagits, att en bestämd biblioteksslokal skall af kommunen anskaffas på dess bekostnad och af den art, att böckerna kunna där i god ordning uppställas och deras vårdare utan onödig svårighet sköta sitt värf. Bristen på egen lokal hade säkerligen i hög grad medverkat till bibliotekens vanvård och förfall. Det sade sig nästan självt, att en boksamling, som förvarades i kyrkan eller undanskötes i en skräpvrå eller påträngdes en trångbodd skollärare, hvarken kunde rätt vårdas eller på lämpligt sätt tillgodogöras, ej heller tillvinna sig den hänsyn och det intresse, som vore nödvändigt för dess fortbestånd och verksamma lif. Eget hem vore dess första villkor.

Angående bibliotekens tillgänglighet har i allmänhet föreslagits, att de borde under vissa bestämda tider hållas tillgängliga för allmänheten antingen kostnadsfritt eller mot låg afgift. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Stockholms län föreslår öppenhållande en dag i veckan och en folkskoleinspektör föreslår en årsafgift af 50 öre. En del folkskoleinspektörer anse, att skolbiblioteken endast borde vara tillgängliga för skolungdomen, men däremot kostnadsfritt. Bibliotekarien vid universitetsbiblioteket i Uppsala anför, att frågan om låneafgifters upptagande borde helt och hållet öfverlämnas åt skolstyrelsen att afgöra. Ju mera utlåningen lättades, dess bättre vore det för saken, och afgifter kunde i många fall bli till hinder. Å andra sidan låge däri något berättigadt, och det hade visat sig, att en helt låg afgift stundom verkat som en eggelse, i det för mången en sak ej finge något värde, därest den icke förde till någon uppoffring.

Rörande statsbidragets användning anse Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Uppsala län och domkapitlet i Lund, att detta endast skulle användas till inköp af böcker och inbindning, under det åtskilliga andra föreslagit, att till dessa ändamål skulle anslås statsbidraget jämte däremot svarande, på annat sätt anskaffade medel. En folkskoleinspektör har ansett tre fjärdedelar af alla bidrag böra användas till bokinköp, en annan att därtill skulle användas tre fjärdedelar af statsanslaget och däremot svarande belopp.

Man har framhållit, att böcker, som undergräfva religion och sedlighet, icke böra förefinnas i folkbiblioteken. Vidare har man därifrån velat utesluta alla agitationsskrifter i politiska och religiösa frågor. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Hallands län och en folkskoleinspektör hafva emellertid ansett det senare olämpligt, då det vore ytterst svårt att bestämma skillnaden mellan agitationsskrifter och opartiska framställningar af dagens frågor, hvilka ju icke borde undanhållas folkbibliotekens läsekrets.

Det har ifrågasatts, att endast sådana böcker skulle få inköpas, som vore upptagna i en af staten auktoriserad katalog. Mot detta förslag har emellertid framhållits, att hvarje sådant tvång skulle lägga en kraftig hämsko på det enskilda intresset, som vore folkbibliotekens lifsnerv, att det vore att beklaga, om icke folkbiblioteken satte däraf intresserade i stånd att få religiösa, politiska och sociala frågor utredda och sedda från olika synpunkter, att vid all censur ödesdigra misstag kunde begås, och att folkbiblioteken, såsom de redan fritt utvecklat sig, alls icke gjort sig förtjänta af något berättigadt klander med afseende på valet af inköpt litteratur.

Årlig redogörelse till ecklesiastikdepartementet för såväl medelförvaltningen som bibliotekens verksamhet, åtföljd af förteckning öfver inköpta böcker, har föreslagits. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Värmlands län anser, att redogörelsen bör insändas till Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som skulle hafva att, efter vederbörande folkskoleinspektörs hörande, insända den till ecklesiastikdepartementet.

Bibliotekens försäkring emot brandskada har jämväl föreslagits som villkor för statsbidrag. Svenska nykterhetssällskapet anser denna fråga kunna utan risk öfverlämnas åt vederbörandes på eget intresse beroende tillvägagående, men påpekar, hurusom nog fall ändå kunna förekomma, där ett dylikt villkor kunde verka gagneligt, då mångenstädes på landsbygden försäkringsmöjligheten allt för litet beaktas.

Vidare hafva föreslagits bestämmelser, att, då enskildt statsunderstödt bibliotek upplöses, däri befintliga böcker skola tillfalla vederbörande kommuns eller annat bibliotek.

I fråga om vandringsbiblioteken har framhållits af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Jämtlands län, att dessa borde omfatta hvartdera ett län eller del af sådant, samt af en folkskoleinspektör, att de, för att ej kunna urarta till bokförläggarespekulationer, skulle understödjas endast, då de afsåge viss kommun.

Slutligen hafva alla varit ense därom, att de statsunderstödda folkbiblioteken böra vara underkastade verksam kontroll från statens sida. Om sättet, hvarpå denna kontroll skulle utöfvas, hafva åsikterna varit stridiga. De flesta anse, att denna funktion bör läggas i folkskoleinspektörernas händer. Betänkligheter hafva emellertid uttalats, huruvida folkskoleinspektörerna skulle medhinna jämväl biblioteksinspektionen. Svenska nykterhetssällskapet samt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Stockholms, Älfsborgs och Värmlands län äfvensom två folkskoleinspektörer föreslå, att inspektörerna utses af Eders

Kungl. Maj:ts befallningshafvande bland därtill kvalificerade personer. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Kristianstads län menar, att inspektionen kan utöfvas af folkskoleinspektörerna, därest auktoriserad katalog följes vid inköpen, men att i annat fall särskilda inspektörer böra utses antingen af en central biblioteksstyrelse eller af stiftsstyrelsen, enär det för Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande blefve förenadt med svårigheter att bedöma den lämplighet och kompetens, som erfordrades hos inspektörerna. Några vilja under folkskoleinspektörerna lägga alla kommunens bibliotek, men öfriga under inspektörer, utsedda af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande. Föreningen Heimdal förordar ett antal af staten utsedda särskilda inspektörer. Föreningen Verdandi och en folkskoleinspektör föreslå en särskildt utsedd folkbiblioteksinspektör för hela riket. En annan folkskoleinspektör ifrågasätter anställande af en öfverinspektör inom ecklesiastikdepartementet, som under sig skulle hafva af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande utsedda underinspektörer.

För egen del vill jag till en början såsom min bestämda åsikt uttala, att för erhållande af statsunderstöd åt folkbibliotek icke böra föreskrifvas flera och strängare villkor, än som nödvändigt fordras för kontroll däröfver, att statsunderstödet varder för det därmed afsedda ändamålet användt, enär man, såsom i flera af de i ärendet afgifna yttrandena framhållits, genom för mycket reglementerande löper fara att hämma den nu lifliga biblioteksrörelsen i dess verksamhet.

Då beträffande de särskilda slag af folkbibliotek, som enligt min åsikt böra blifva delaktiga af det ifrågasatta statsanslaget, icke kunna uppställas samma villkor för understödets erhållande, skall jag först yttra mig endast beträffande församlingsbiblioteken.

I annat sammanhang har jag redan angifvit ett af de villkor, som jag anser böra stadgas, nämligen att för biblioteket af vederbörande skoldistrikt eller församling eller på annat sätt tillskjutes minst lika stort belopp som af staten.

Därest det förslag om ändringar i gällande kyrkostämmoförordningar, för hvilka jag förut redogjort, vinner godkännande, erfordras i fråga om församlingsbiblioteken inga ytterligare föreskrifter rörande området för deras verksamhet eller sammansättningen af deras styrelse.

Däremot bör det stadgas, att biblioteksstyrelsen skall utse en föreståndare eller bibliotekarie, som tillhandagår allmänheten vid bibliotekets anlitande samt utöfvar den närmaste vården öfver boksamlingen.

Frågan om arfvode åt denne torde kunna lämnas åt biblioteksmyndigheternas bedömande.

Biblioteket bör vara uppställdt i lämplig lokal antingen på ett ställe eller ock på flera orter inom området. Hinder bör ej heller möta för, att bibliotek inom sitt område stundom flyttas från ort till annan.

Af vikt synes mig vara, att vederbörande tillförbindas att hafva biblioteket försäkradt mot eldskada.

Ett hufvudvillkor anser jag vara, att bibliotek regelbundet vissa tider i veckan hålles tillgängligt för allmänheten inom biblioteksområdet, således ej endast för vissa åldrar eller samhällsklasser. Om tiden för öppenhållandet eller huruvida afgift skall erläggas för boklån anser jag ej bestämmelse böra gifvas i annan mån, än att, om afgift bestämmes, densamma sättes låg.

Några särskilda föreskrifter angående instruktion för bibliotekarien eller reglemente för biblioteket torde ej behöfva intagas bland villkoren för statsunderstöd.

Bokinköpen anser jag böra beslutas af styrelsen, som har att tillse, att ej böcker af osedligt innehåll införlifvas med biblioteken. Att föreskrifva, det vissa skrifter i politiska och religiösa ämnen icke få inköpas, anser jag mindre välbetänkt, då svårt är att bestämma, hvad häraf må betraktas såsom agitationsskrifter eller såsom opartiska framställningar. I statens inspektion och granskningen vid bidragens utdelande torde för öfrigt ligga ett korrektiv mot, att statens medel lämnas till sådana bibliotek, som användas för att göra propaganda i ena eller andra riktningen. Ej heller anser jag lämpligt intvinga bokanskaffningen inom ramen af en auktoriserad katalog, då det torde vara svårt att i en sådan tillgodose alla smakriktningar, och därigenom hämsko lägges på det enskilda initiativet.

Nödvändigheten af att katalog, tryckt eller skrifven, öfver boksamling finnes för allmänheten tillgänglig, synes mig påtaglig. Sådan katalog bör upprättas af bibliotekarien.

Redogörelse till ecklesiastikdepartementet anser jag ej erforderlig, då, efter hvad jag framdeles kommer att föreslå, de vid ansökningen om statsbidrag fogade uppgifterna kunna lämna tillräckligt material för bedömande af ett biblioteks verksamhet.

I fråga om dispositionen öfver beviljadt statsbidrag anser jag, att vederbörande icke bör lämnas full frihet. I enlighet med hvad flera myndigheter föreslagit, torde det tvärtom böra stadgas, att statsbidraget endast må användas till inköp och inbindning af böcker samt

tryckning af katalog. Allmänt, och med rätta, anses nämligen, att nyanskaffning och inbindning äfvensom tillhandahållande af katalog äro bland de viktigaste betingelserna för folkbibliotekens fortbestånd och utveckling. Erfarenheten beträffande de gamla sockenbiblioteken bestyrker detta. Otillräcklig eller uraktlåten nyanskaffning torde nämligen, jämte ensidighet i bokurvalet, hafva varit hufvudsakliga orsaken till det förfall, hvari nämnda bibliotek råkat. Jag anser emellertid, att icke endast hela statsbidraget skall användas för nyssnämnda ändamål, utan att för samma ändamål äfven bör användas det mot statsbidraget svarande belopp, hvars tillskjutande, såsom nyss nämnts, skulle utgöra ett af villkoren. Beträffande de sålunda inköpta böckerna bör vidare stadgas, att desamma icke få afhändas biblioteken.

Det är uppenbart, att de statsunderstödda biblioteken böra vara underkastade inspektion. Denna kan enligt min åsikt lämpligast anförtros åt folkskoleinspektörerna. Att uteslutande för biblioteken anställa särskilda inspektörer skulle medföra onödiga kostnader, och *en* dylik inspektör med hela riket till verksamhetsområde skulle svårligen kunna utöfva en effektiv kontroll. Att, såsom i fråga om föreläsningskurserna för arbetsklassen, Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande skulle utse inspektörer, som utan ersättning och ansvar utöfvade denna funktion, synes mig mindre lämpligt, då svårighet måhända flerstädes skulle förefinnas att för uppdragen erhålla kvalificerade personer, och, till följd däraf att biblioteken vore spridda på en mängd platser äfvensom på grund af de däraf föranledda resorna för inspektörerna, dessa svårligen skulle kunna ägna biblioteken erforderlig tillsyn. Folkskoleinspektörerna åter äro aflönade tjänstemän och för uppdraget väl kvalificerade. De stå genom sin nuvarande verksamhet i liflig förbindelse med just de myndigheter, som i de flesta fall komma att handhafva biblioteksverksamheten. De kunna fördenskull på sina af folkskoleinspektionen föranledda resor jämförelsevis lätt ägna tillsyn jämväl åt biblioteken. Härtill kommer, att, om denna inspektion anförtros åt folkskoleinspektörerna, statsverkets utgifter för densamma ej torde bli afsevärda, utan endast komma att utgöras af någon ökning i den af folkskoleinspektionen betingade resekostnads- och traktamentsersättningen. Genom inspektionen öfver biblioteken komme visserligen folkskoleinspektörernas arbete att något ökas, men jag håller före, att, därest denna inspektion, såsom jag nyss sagt, sammanställes med skolinspektionen, denna ökning ej bör blifva alltför betungande. Något hinder att ålägga folkskoleinspektörerna en sådan inspektion förefinnes icke, enär Eders Kungl. Maj:t vid utfärdandet af ny instruktion för inspek-

tionsperioden 1905—1910 gifvit bestämmelsen om den inspektörerna förut åliggande skyldighet att inspektera vissa bibliotek härför erforderlig affattning.

Hvad härefter angår föreningsbiblioteken, så skulle, såsom jag förut nämnt, för dessa kunna erhållas statsunderstöd endast, såvida de med afseende å omfattningen af sin verksamhet kunna anses likställda med församlingsbiblioteken. De skola sålunda icke vara tillgängliga allenast för ett ringa antal föreningsmedlemmar, utan böra stå öppna för en större allmänhet. Att uti villkoren för statsunderstöds erhållande närmare precisera detta torde icke vara lämpligt, utan bör Eders Kungl. Maj:t beträffande hvarje särskildt föreningsbibliotek, för hvilket stadsbidrag ifrågasättes, pröfva, huruvida detsamma uti ifrågavarande afseende kan anses vara att likställa med församlingsbiblioteken.

Jämväl beträffande föreningsbiblioteken skall, såsom förut anmärkts, gälla, att förening, som vill göra anspråk på statsbidrag till ett af densamma inrättadt bibliotek, skall för detsamma anskaffa ett lika stort belopp som statsbidraget.

För föreningsbiblioteken bör tydligtvis liksom för församlingsbiblioteken finnas en styrelse. Om denna bör föreskrifvas, att densamma skall utgöras af minst fem personer och utses af föreningsmedlemmarna. I öfrigt böra beträffande dessa bibliotek gälla samma villkor, som föreslagits i fråga om församlingsbiblioteken, med det tillägg, att, därest föreningsbibliotek, för hvilket åtnjutits statsunderstöd, upplöses, skola de böcker, som inköpts för sådant understöd och däremot svarande belopp, kostnadsfritt öfverlämnas till det skoldistrikt eller i Stockholm och Göteborg den territoriella församling, hvarinom biblioteket närmast haft sin verksamhet, för att införlifvas med vederbörande församlingsbibliotek. Att föreskrifva, att hela det befintliga biblioteket i dylikt fall sålunda skall öfverlämnas, synes mig obilligt.

Statsunderstödet för upprättande af vandringsbibliotek skulle, enligt hvad jag redan tidigare antydt, utgå till vissa centrala föreningar, i hvilkas ändamål bland annat ingår tillhandahållande åt kommuner och enskilda af dylika bibliotek. Några särskilda villkor för sådant understöds erhållande anser jag lämpligen ej böra på förhand uppställas. På sätt jag strax skall nämna, är det min mening, att till dessa centrala föreningar skulle kunna beviljas statsbidrag äfven för en annan verksamhetsgren, som sammanhänger med folkbiblioteken. Jag skall i nämnda sammanhang återkomma till vandringsbiblioteken.

Centrala anordningar.

I sammanhang med villkoren för statsbidrags erhållande hafva åtskilliga önskemål uttalats, afseende underlättande af bibliotekens verksamhet.

Så föreslå föreningen för folkbibliotek och läsestugor, föreningarna Heimdal och Verdandi, Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Jönköpings län och en folkskoleinspektör upprättandet i hufvudstaden af en central organisation, bekostad af staten, med uppgift att på begäran stå folkbiblioteken till tjänst med bokförteckningar, råd och upplysningar, förmedling af bokinköp, utgifvande af förteckning öfver nyutkomna böcker jämte anmälningar om deras innehåll samt att i allmänhet följa folkbiblioteksarbetet i in- och utlandet.

Svenska nykterhetssällskapet, centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolelärareförening, Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Kopparbergs, Gäfleborgs och Västernorrlands län samt tre folkskoleinspektörer anse emellertid, att denna funktion skulle kunna fyllas af centrala föreningar, som för sin verksamhet, i händelse af behof, tillerkändes understöd af staten.

Officiell förteckning å för folkbiblioteken lämpliga böcker till ledning vid inköpen men utan tvång att följa densamma har af många föreslagits. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Hallands, Göteborgs och Bohus samt Västmanlands län äfvensom elfva folkskoleinspektörer mena, att dylik förteckning bör årligen utgifvas af ecklesiastikdepartementet. Två folkskoleinspektörer anse en dylik förteckning hvart tredje år tillräcklig.

Anställande inom ecklesiastikdepartementet af ett sakkunnigt biträde, som skulle tillhandagå med råd och upplysningar, har föreslagits af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Hallands län och sju folkskoleinspektörer.

Slutligen har en inspektör föreslagit anordnande af pristäflingar för författare af ungdomslitteratur.

Jag torde här få nämna, att föreningarna Folkbildningsförbundet och Sydöstra Sveriges folkbildningsförbund, i sammanhang med förut omförmälda ansökningar om statsbidrag till vandringsbibliotek, äfven gjort framställning om beredande af understöd för föreningarnas verksamhet såsom förmedlingsanstalter för folkbiblioteken.

I fråga härom har föreningen Folkbildningsförbundet anfört, att det torde vara af största betydelse för folkbiblioteken, att en förmedling af bokinköp ordnades på ett tillfredsställande sätt. Såväl vid upprättande af nya bibliotek som vid sedermera skeende nyanskaffningar

af böcker torde biblioteksföreståndarna endast i undantagsfall vara i tillfälle att själfva göra inköpen, och ofta vore de ej nog bevandrade inom litteraturen för att på egen hand kunna göra ett lämpligt val. Därtill komme, att bokinköpet fölle sig väsentligt dyrare, om hvarje bibliotek för sig underhandlade med förläggare eller bokhandlare, än när genom en bokförmedlingsbyrå uppgörelse kunde träffas i större omfattning. Genom föreningens i hufvudstaden förlagda centralbyrå för bokförmedling, som utan tidsutdräkt kunde från därstädes befintliga förläggare, antikvariat och bokhandlare anskaffa böckerna, underlättades rekvirenternas arbete högst betydligt och en afsevärd rabatt erhölles. Vidare lämnade byrån på anmodan förslag till bokinköp, tillhandahölle bokkataloger samt utgåfve en särskild tidskrift, »Folkbiblioteksbladet», som lämnade uppgift på nyutkommen, för folkbibliotek lämplig litteratur och i öfrigt meddelade råd angående handhafvandet af större eller mindre bibliotek. Slutligen vore byrån i tillfälle att lämna biblioteken anvisningar och råd angående katalogiserings- och utlåningssystem och tillhandahölle härför behöfligt material. Att byråns verksamhet fyllde ett länge kändt behof, syntes framgå däraf, att under år 1903 densamma på rekvisition förmedlat bokinköp för ett sammanlagdt belopp (bokhandelspris) af 13,000 kronor och under de första sju månaderna af år 1904 för ett belopp af 10,550 kronor.

Såsom af afgifna utlåtanden framgår, har en ledande och stödjande verksamhet af här antydt slag i någon mån utöfvats, hvad skolbiblioteken angår, af centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolelärarförening samt, hvad folkbiblioteken beträffar, af föreningarna Verdandi och Heimdal.

Af de önskemål, som framställts för underlättande af folkbibliotekens verksamhet, anser jag mig ej kunna förorda annat än förslaget, att statsunderstöd beviljas centrala föreningar för deras befattning med upprättande af bokförteckningar, förmedling af inköp m. m. Öfriga förslag skulle kräfva nya organisationer, som för statsverket skulle medföra betydligt större utgifter. De af Folkbildningsförbundet anförda skäl för nödvändigheten af förmedlingsbyråer för folkbiblioteken synas mig fullt öfvertygande, och då, efter hvad jag trott mig finna, de föreningar, som sysselsatt sig med dylik verksamhet, hittills tillfredsställande fyllt denna sin uppgift, synes man ej behöfva befara, att dessa föreningar, understödda af statsmedel, icke skola motsvara de kraf, som en ökad biblioteksverksamhet på dem kommer att ställa.

Såsom förut anförts, anser jag, att centrala föreningar jämväl böra

tillerkännas understöd för upprättandet af vandringsbibliotek. Föreningen Folkbildningsförbundet har uppgifvit, att densamma till uthyrning upprättat ej mindre än 23 vandringsbibliotek för en kostnad, uppgående i medeltal till 165 kronor för hvarje, samt att, då hyresafgiften måste sättas lågt, endast 3 kronor i månaden, för att biblioteken skulle komma till användning äfven på den fattigaste landsbygden, hyresinkomsterna kunde räcka blott till underhåll af biblioteken. Västra Sveriges folkbildningsförbund har i sin ansökning om statsunderstöd för upprättande af vandringsbibliotek, hvilken ansökning är dagtecknad den 28 oktober 1904, anfört, att förbundet då ägde 13 vandringsbibliotek, hvilka, sedan anslag af landstingsmedel erhållits till belopp af 1,000 kronor, vore ämnade att till början af år 1905 ökas med 3 eller 4 nya. Denna gren af förbundets verksamhet hade rönt synnerligen stort beaktande. Från Hallands, Göteborgs och Bohus, Älfsborgs, Skaraborgs och Jönköpings län hade rekvisitioner ingått i sådan mängd, att biblioteken ständigt varit upptagna och rekvirenterna i flera fall måst vänta ganska länge på de önskade biblioteken. Äfven med den ökning i antal, biblioteken snart skulle erhålla, kunde man af redan dittills ingångna rekvisitioner se, att de komme att blifva till antalet otillräckliga, hvarför förbundet vore i behof af ytterligare inkomster för att på ett tillfredsställande sätt sköta ifrågavarande gren af sin verksamhet. Afgifterna för lån af bibliotek vore satta så lågt som möjligt: i det län, hvars landsting lämnat anslag till förbundets biblioteksverksamhet, 2 kronor i månaden, lika högt för de föreläsningsanstalter, som erlade afgift till förbundets materielkassa, och i öfriga fall 3 kronor i månaden. Dessa afgifter vore afsedda till betäckande af utgifter för bibliotekens underhåll och torde i bästa fall förslå därtill, men till bibliotekariens aflöning och till nyskaffning af bibliotek försloge de ej.

Föreningen Folkbiblioteksförbundet har för sin verksamhet, som jämväl omfattar anordnandet af föreläsningar, ifrågasatt statsbidrag för år 1906 af 4,000 kronor, Västra Sveriges folkbildningsförbund har för vandringsbiblioteks upprättande, underhåll och vård i nyssberörda ansökning anhållit om ett anslag för år 1905 af 1,000 kronor, och Sydöstra Sveriges folkbildningsförbund, som äfven förmedlar föreläsningar för arbetsklassen, har begärt statsunderstöd för sin verksamhet med 1,000 kronor eller, därest detta ej kunde beviljas, det mindre belopp, Eders Kungl. Maj:t kunde finna skäligt.

Jag föreställer mig, att de centrala föreningarna lämpligen skulle kunna för hvarje år tillerkännas ett statsunderstöd, beroende på omfånget af deras verksamhet för biblioteksakens främjande å ena sidan

genom förmedling af bokinköp, upprättande af kataloger å lämpliga böcker, meddelande af anvisningar och råd om katalogers och låneböckers uppställande och skötande äfvensom bibliotekens ordnande och vård samt å andra sidan genom upprättande af vandringsbibliotek. Jag anser emellertid, att här liksom vid anslagen till församlings- och föreningsbiblioteken ett maximum bör fastställas för understödet. I betraktande af de inkomna ansökningarna och då ingen erfarenhet ännu föreligger om, huru många föreningar kunna komma att göra anspråk på dylikt understöd, anser jag mig nu ej kunna föreslå detta maximum till högre belopp än 1,500 kronor för hvartdera slaget af nyssnämnda båda verksamhetsgrenar.

Sättet för statsbidragets utdelande.

Rörande sättet för statsbidragets fördelande hafva de allra flesta, som därom yttrat sig, föreslagit, att, liksom i fråga om understöden till anordnande af föreläsningskurser för arbetsklassen, ansökningar, åtföljda af erforderliga uppgifter, skulle inlämnas till Eders Kungl. Maj:ts vederbörande befallningshafvande, samt att Eders Kungl. Maj:t sedermera, efter mottagande af ansökningarna och Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes däröfver afgifna utlåtanden, skulle bestämma om anslagens fördelning. Endast en folkskoleinspektör har föreslagit, att ansökningarna skola afgöras af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i orterna.

I fråga om de fasta biblioteken är jag sinnad ansluta mig till den af nämnde folkskoleinspektör uttalade åsikt. Med stöd af den erfarenhet, som vunnits vid fördelningen af anslaget för arbetareföreläsningarna, nödgas jag uttala, att arbetet med fördelning af ett eventuellt biblioteksanslag skulle, om än till en början möjligt, snart nog, då ansökningarna komma att ökas till tusental, blifva för ecklesiastikdepartementet allt för betungande och omöjligt att med den nuvarande personalen utföra. Härtill kommer, att Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande med sin närmare kännedom om förhållandena på de olika orterna torde hafva lättare att bedöma de olika omständigheter, som vid statsbidrags beviljande böra komma under pröfning; och då statsbidragen till biblioteken skulle blifva jämförelsevis små, torde pröfningen mycket väl kunna öfverlämnas åt de lokala myndigheterna.

Jag har tänkt mig, att skoldistrikt eller — i Stockholm och Göteborg — territoriell församling skulle äga att för hvarje år inom viss föreskrifven tid ingå till Eders Kungl. Maj:ts vederbörande befallningshafvande med ansökning om och, därest föreskrifna villkor blifvit

uppfyllda, få sig beviljadt statsbidrag till af skoldistriktet eller församlingen inrättadt församlingsbibliotek. Öfver beslut om vägradt statsbidrag borde klagan kunna hos Eders Kungl. Maj:t anföras på enahanda sätt som i fråga om vägradt anslag till folkskoleväsendet.

Dylik rätt torde emellertid ej utan vidare böra medgifvas de lokala föreningarna, utan torde sådan förening, som önskar erhålla statsunderstöd för ett af föreningen inrättadt föreningsbibliotek, innan dylikt understöd åt densamma får beviljas, böra af Eders Kungl. Maj:t, på särskild därom gjord underdånig ansökning, få sig tillerkänd rätt att för viss tid med afseende å understöd från biblioteksanslaget anses likställd med skoldistrikt.

Vid ansökning hos Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande om statsbidrag för bibliotek böra enligt min mening fogas:

1) redogörelse, upprättad enligt fastställdt formulär, för bibliotekets verksamhet under näst föregående år, utvisande, bland annat, antal af under året inköpta volymer, antal volymer vid årets slut, antal boklån, såväl hemlån som lån på stället, kostnader för bokinköp, inbindning, lokal samt ved, ljus, renhållning m. m.,

2) tryckt katalog, om sådan finnes,

3) kvitterade räkningar i original eller styrkt afskrift, utvisande de böcker, för hvilkas inköp statsbidrag begäres, kostnaden för bokinbindning och kostnaden för tryckning af katalog, samt

4) vederbörande folkskoleinspektörs yttrande öfver ansökningen.

Lokala föreningar böra därjämte vid ansökning om statsbidrag foga Eders Kungl. Maj:ts medgifvande att kunna erhålla understöd.

Understöden till de centrala föreningarna för deras verksamhet såsom förmedlingsbyråer för folkbiblioteken och upprättandet af vandringsbibliotek anser jag lämpligast böra af Eders Kungl. Maj:t bestämmas på därom gjorda särskilda underdåniga ansökningar. Dylika ansökningar för visst år synas mig böra göras mot slutet af det näst föregående året, därvid föreningarna hafva att bifoga detaljerade uppgifter dels om sin föregående verksamhet i berörda afseenden, dels ock om det sätt, hvarpå föreningen vill betjäna biblioteksakten under det år, för hvilket understöd sökes, allt för att tjäna som material vid bedömande af storleken af det statsunderstöd, som bör enhvar af dem tilldelas.

Storleken af det statsanslag, som erfordras.

Beträffande slutligen det anslag, som bör af Riksdagen äskas för folkbiblioteksakens understödjande i enlighet med de af mig nu föreslagna grunder, torde bidragens utdelande genom Eders Kungl. Maj:ts

befallningshafvande nödvändiggöra, att detta anslag bestämmes såsom förslagsanslag. Intet hinder möter emellertid för, att inom ramen af detta förslagsanslag ett visst belopp ställes till Eders Kungl. Maj:ts disposition att användas till understöd åt de centrala föreningarna, på sätt nyss sagts.

Vid beräkningen af det ungefärliga belopp, hvartill ifrågavarande förslagsanslag bör sättas, erbjuda våra grannländer åtskilliga jämförelsepunkter. I Norge, hvars folkmängd år 1900 var 2,239,880 invånare, beviljas årligen 30,000 kronor till folkbiblioteken, hvilka åtnjuta statsbidrag, växlande mellan 200 och 10 kronor. I Danmark, som år 1901 hade 2,464,770 invånare, offras årligen af staten 34,000 kronor för ändamålet. Då Sverige äger ungefär dubbelt så många invånare som hvartdera af dessa länder, synes jämförelsen påkalla ett understöd i Sverige af 60,000 kronor. Detta är ock den summa, hvartill jag efter gjorda beräkningar kommit. Skoldistriktens antal — undantagandes Stockholm och Göteborg — utgjorde vid slutet af år 1903 2,401. Läggas därtill i nämnda två städer befintliga 15 territoriella församlingar, skulle antalet af de kommuner, som finge rätt till statsunderstöd, bestiga sig till 2,416. Då man svårligen torde kunna beräkna att, åtminstone till en början, flera än bortåt en tredjedel af dessa komma att anhålla om dylikt understöd, samt de enskilda föreningar, som blefve likställda med skoldistrikt, knappast torde kunna beräknas till flera än 200, synas ungefär 1,000 särskilda statsbidrag komma att genom Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande utdelas. Beräknas ett medeltal af 50 kronor för hvarje, skulle sålunda härför erfordras 50,000 kronor. Till understödjande af de centrala föreningarna enligt förut omförmälda grunder synes mig ett belopp af 10,000 kronor tillräckligt. Behofvet skulle sålunda kunna tillgodoses genom ett förslagsanslag af 60,000 kronor.

Vissa statistiska uppgifter rörande folkbiblioteken.

I sammanhang med denna kostnadsberäkning är jag i tillfälle att förete en statistik öfver de kostnader för biblioteksväsendet, som landsbygdens kommuner åtagit sig under år 1901.

Samtliga landskommuner, antal och folkmängd; landskommuner, som beviljat medel till socken- o. d. bibliotek, antal, folkmängd och anslagsbelopp, år 1901. Länsvis.

Län.	Samtliga kommuner.		Anslagsgifvande kommuner.			
	Antal.	Folkmängd.	Antal.	Folkmängd.	Anslagsbelopp.	
					Kronor.	öre.
Stockholms län	109	160,530	36	58,793	2,362	46
Uppsala „	85	96,902	26	33,489	1,187	36
Södermanlands län	92	140,707	47	70,053	1,904	06
Östergötlands „	149	216,795	25	49,183	1,580	33
Jönköpings „	127	172,507	15	23,507	474	72
Kronobergs „	85	150,835	7	18,562	450	00
Kalmar „	101	193,640	14	29,235	415	53
Gottlands „	92	44,446	35	19,513	1,175	76
Blekinge „	35	109,855	9	43,267	410	78
Kristianstads „	143	203,663	55	89,490	3,473	95
Malmöhus „	241	276,321	71	93,925	3,958	69
Hallands „	86	114,303	7	9,838	605	36
Göteborgs och Bohus län	86	189,684	2	7,719	200	00
Älfsborgs län	220	249,268	22	39,629	2,026	75
Skaraborgs „	260	212,089	35	40,183	1,040	51
Värmlands „	87	227,297	27	80,731	1,519	39
Örebro „	58	168,227	28	110,190	2,080	01
Västmanlands län	68	120,113	39	76,402	2,898	02
Kopparbergs „	47	206,330	27	117,993	2,886	23
Gäfleborgs „	47	194,912	25	111,590	2,809	42
Västernorrlands „	63	209,122	13	58,898	2,190	97
Jämtlands „	59	105,756	8	16,972	465	19
Västerbottens „	24	140,549	6	47,945	350	00
Norrbottens „	21	124,957	1	7,811	90	00
Rikets landsbygd	2,385	4,028,808	580	1,254,918	36,555	49

Landskommuner, som beviljat medel till socken- o. d. bibliotek, antal, folkmängd och anslagsbelopp, år 1901. I grupper efter folkmängden.

Kommuner med en folkmängd af:	Antal.	Folkmängd.	Anslagsbelopp.	
			Kronor.	öre.
T. o. m. 500 personer	52	18,630	978	86
Öfver 500 t. o. m. 1,000 personer	131	98,100	4,414	46
„ 1,000 t. o. m. 2,000 personer	191	276,347	9,597	20
„ 2,000 „ 5,000 „	154	460,768	12,621	47
„ 5,000 personer	52	401,073	8,943	50
Summa	580	1,254,918	36,555	49

Anmärkningar.

Siffrorna rörande landskommunernas anslag till socken- o. d. bibliotek äro hämtade ur de till kungl. statistiska centralbyrån insända primäruppgifterna till den officiella statistiken angående kommunernas finanser. I formuläret till dessa uppgifter, för så vidt de röra de å kommunalstämma granskade räkenskaperna, finnes en särskild rubrik för utgifter till sockenbibliotek, hvadan man torde kunna antaga, att anslag till detta ändamål därunder äro antecknade, i den händelse de författningsenligt beslutats å kommunalstämma.

I åtskilliga fall handläggas emellertid hithörande ärenden å kyrkostämma, och äro därför de till statistiska centralbyrån inkomna sammandragen af å denna stämma granskade räkenskaper äfvenledes genomgångna. Då likväl blanketten för sistnämnda sammandrag icke innehåller en sådan särskild rubrik för utgifter till sockenbibliotek, är det sannolikt, att dessa stundom ingå i någon där upptagen post för diverse utgifter (till »öfriga behof» eller dylikt). De här meddelade siffrorna äro därför att anse som något för låga, huru mycket är ej möjligt att afgöra, men förmodligen ej i någon högre grad.

Då vidare sträng skillnad mellan socken- och skolbibliotek ofta nog icke göres i uppgifterna och äfven torde vara onödig att genomföra, hafva anslagen till de senare, då de särskildt redovisas (i sammandraget af kyrkostämmans räkenskaper), äfven här inräknats.

»Landskommun» är här taget i samma bemärkelse som i den officiella statistiken öfver kommunernas finanser, d. v. s. de köpingar, som i afseende på beräkningsgrunden för utdebitering af kommunala utskylder äro likställda med städerna och hvilkas räkenskapssammandrag till sagda statistik liksom städernas sakna särskild rubrik för anslag till sockenbibliotek, hafva här icke kunnat upptagas.

Medeltal anslagsbelopp i de landskommuner, som beviljat medel till socken- o. d. bibliotek samt dessa kommuners antal och folkmängd i förhållande till samtliga landskommuners, år 1901. Länsvis.

Län.	Medeltal anslagsbelopp		Antal anslagsgifvande kommuner i % af samtliga.	Folkmängd i de anslagsgifvande kommunerna i % af hela länets landsbygds.
	pr anslagsgifvande kommun.	pr invånare i de anslagsgifvande kommunerna.		
	Kronor.	Öre.		
Stockholms län	65·62	4·0	33·0	36·6
Uppsala „	45·67	3·5	30·6	34·6
Södermanlands län	40·51	2·7	51·1	49·8
Östergötlands „	63·21	3·2	16·8	22·7
Jönköpings „	31·65	2·0	11·8	13·6
Kronobergs „	64·29	2·4	8·2	12·3
Kalmar „	29·68	1·4	13·9	15·1
Gottlands „	33·59	6·0	38·0	43·9
Blekinge „	45·64	0·9	25·7	39·4
Kristianstads „	63·16	3·9	38·5	43·9
Malmöhus „	55·76	4·2	29·5	34·0
Hallands „	86·48	6·2	8·1	8·6
Göteborgs och Bohus län	100·00	2·6	2·3	4·1
Älfsborgs län	92·13	5·1	10·0	15·9
Skaraborgs „	29·73	2·6	13·5	18·9
Värmlands „	56·27	1·9	31·0	35·5
Örebro „	74·29	1·9	48·3	65·5
Västmanlands „	74·31	3·8	57·4	63·6
Kopparbergs „	106·90	2·4	57·4	57·2
Gäfleborgs „	112·38	2·5	53·2	57·3
Västernorrlands „	168·54	3·7	20·6	28·2
Jämtlands „	58·15	2·7	13·6	16·0
Västerbottens „	58·33	0·7	25·0	34·1
Norrbottens „	90·00	1·2	4·8	6·3
Rikets landsbygd	63·03	2·9	24·3	31·1

Medeltal anslagsbelopp i de landskommuner, som beviljat medel till socken- o. d. bibliotek, år 1901. Gruppvis efter folkmängden.

Kommuner med en folkmängd af:	Medeltal anslagsbelopp pr anslagsgifvande kommun. Kronor.	Medeltal anslagsbelopp pr invånare i de anslagsgifvande kommunerna. Öre.
T. o. m. 500 personer	18·82	5·3
Öfver 500 t. o. m. 1,000 personer	33·70	4·5
„ 1,000 „ „ „ 2,000 „	50·25	3·5
„ 2,000 „ „ „ 5,000 „	81·96	2·7
„ 5,000 personer	171·99	2·2
Samtliga	63·03	2·9

Af denna statistik framgår, att år 1901 blott 580 landskommuner för ändamålet beviljat tillsammans 36,555 kronor 49 öre. Den beräknade anslagssumman torde, med hänsyn till att städernas församlingar ej uppgå till mer än 105, följaktligen under den närmaste framtiden vara fullt tillräcklig.

Höjning af anslaget till folkskoleinspektörerna.

För den händelse de statsunderstödda biblioteken ställas under folkskoleinspektörernas inspektion, torde såsom förut påpekats, någon ökning i de till dessa inspektörer utgående rese- och traktamentsersättningar vara att förutse. Utom det att bibliotek ej alltid är beläget på samma ort som folkskola, måste också själfva förrättningen taga någon tid. Beräknar man, att biblioteken i medeltal inspekteras hvartannat år, skulle, med min nyss gjorda uppskattning af deras antal, traktamentsersättning för biblioteksinspektionen komma att utgå hvarje år för 500 förrättningsdagar. Efter 6 kronor för dag skulle således härför erfordras 3,000 kronor. Ökningen i reseersättningarna synes mig ej behöfva beräknas högre än till 2,000 kronor om året. Biblioteksinspektionen skulle sålunda kräfva en statsutgift af ungefär 5,000 kronor årligen.»

Enskild motion.

I sammanhang med ifrågavarande proposition har sammansatta stats- och lagutskottet till behandling förehaft en i anledning af propositionen inom Andra Kammaren af herr *J. T. Larsson* i Lund väckt motion, n:o 213, i hvilken anförts följande:

»Sedan Riksdagen i skrifvelse den 8 maj 1902 anhållit, att Kungl. Maj:t måtte taga i öfvervägande, om och på hvilka villkor statsbidrag skulle kunna lämnas till sockenbibliotek och med dem jämförliga boksamlingar, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kunde föranleda, har Riksdagen nu fått mottaga sådant förslag, innefattadt i Kungl. Maj:ts proposition n:o 47 angående understöd åt folkbibliotek m. m. Vid jämförelse mellan Kungl. Maj:ts proposition och Riksdagens omförmälda skrifvelse framställer sig till allvarligt öfvervägande, om den kungl. propositionen verkligen kan vara det svar, som Riksdagen hade anledning att vänta, och om den må anses ägnad att tillfredsställa de förhoppningar, hvilka genom Riksdagens initiativ väckts till lif hos folkbildningssakens många vänner.

Kungl. Maj:ts nu framlagda förslag är byggdt på förutsättningen af lagbestämmelser, åsyftande att från den borgerliga kommunens till kyrkoförsamlingens verksamhetsområde öfverflytta ärenden rörande folkbiblioteken. En sådan förutsättning har varit fullkomligt främmande för Riksdagen. Hvad Riksdagen tänkt angående förutsättningarna för statsunderstöd åt sockenbibliotek och med dem jämförliga boksamlingar är alldeles oförtydbart uttaladt i ofvan nämnda skrifvelsen den 8 maj 1902, där det hänvisas till föreläsningsföreningar och arbetareinstitut och till de villkor, som blifvit uppställda för statsunderstöd åt dessa folkbildningsmedel, för hvilka folkbiblioteken ansetts utgöra ett nödvändigt komplement. Af Riksdagens skrifvelse har statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet således icke kunnat hämta ringaste anledning att i sammanhang med det i skrifvelsen omhandlade ärendet syssla med frågan om biblioteksärendenas hemortsrätt inom den borgerliga kommunen eller kyrkoförsamlingen. Däremot synes det, som om det bort föreligga en alldeles direkt anledning för departementschefen att icke i detta sammanhang upptaga frågan om lagbestämmelser i angifna syfte. Det är nämligen anmärkningsvärdt, att de nu föreslagna lagbestämmelserna stå i rak strid med den bestämda ståndpunkt, som Riksdagen för sex år sedan intog till frågan om sockenbibliotekens läggande under kyrkostämmans kompetens. Ett vid 1899 års riksdag af enskild motionär väckt förslag i syfte att erhålla sådana lagbestämmelser som de nu af Kungl. Maj:t föreslagna blef af lagutskottet enhälligt afstyrkt och af Riksdagens båda kamrar lika enhälligt för-

kastadt. Inför en af Riksdagen så nyligen och så bestämdt fattad ståndpunkt i frågan hade det, för att i omkastad form använda föredragande departementschefens egna ord, bort vara synnerligen starka skäl, som skulle föranleda därtill, att man icke tillerkände kommunalstämman befogenheten att behandla dessa ärenden, en befogenhet som enligt nu gällande lagbestämmelser tillkommer den borgerliga kommunen och af denna ingalunda förverkats. Efter sådana synnerligen starka skäl får man dock förgäfves söka i den kungl. propositionen. Departementschefen synes hafva utgått från antagandet af ett kausalsammanhang mellan sockenbibliotekens iråkade dekadans och det genom Kungl. Maj:ts resolution den 8 februari 1867 gifna prejudikatet angående forum för handläggning af ärenden rörande dessa bibliotek. Detta antagande kan icke sägas hafva vunnit stöd af den i statsrådsprotokollet förekommande utredningen af det enkla skäl, att denna utredning synes alldeles icke hafva haft till ändamål att skaffa upplysning i det hänseendet, hvilket dock i detta fall bort vara af största intresse. I den motion, som gifvit anledning till 1902 års riksdagsskrifvelse och hvilken framburits af två framstående målsmän för folkbildningssaken, är nog den enda och rätta orsaken angifven till det beklagliga läge, hvari sockenbiblioteken råkat, nämligen saknaden af det stöd från statens sida, som visat sig så välgörande för arbetareinstituten och föreläsningsföreningarna. Att för beviljandet af statsunderstöd åt ifrågavarande biblioteksinrättningar kräfva lagbestämmelser af den art, som nu af Kungl. Maj:t föreslagits, torde vara ej blott obehöfligt, utan rent af skadligt. I detta hänseende må kunna med skäl åberopas 1899 års lagutskotts varning mot att söka intvinga sockenbiblioteksinstitutionen uti en viss bestämd, för hela vårt land gemensam form till hinder för dess fria utveckling, hvilken däremot främjas af nu gällande lagbestämmelser, hvilka lämna tillfälle att efter omständigheterna ordna sockenbibliotekens handhafvande på sätt, som må finnas lämpligast för hvarje särskild orts förhållanden. Då Kungl. Maj:ts förslag till lagbestämmelser i angifna syfte dessutom icke äga något reellt samband med frågan om statsunderstöd åt sockenbibliotek och med dem jämförliga boksamlingar, torde man kunna hoppas och förvänta, att Riksdagen icke skall befinnas villig att nu frånträda sin år 1899 intagna ståndpunkt, och att förslaget i denna del skall komma att af Riksdagen afvisas.

Hvad därefter angår frågan om hvilka slag af folkbibliotek som böra komma i åtnjutande af statsunderstöd, hade det tvifvelsutan varit lyckligast, om denna frågas besvarande kunnat ske utan obehöfligt

specialiserande. Svensk Läraretidning har härom uttalat några tänkvärda ord. »Såsom alldeles ogrundad», säger den, »måste vi betrakta den meningen, att rätten till statsbidrag för ett bibliotek borde göras beroende af dess *benämning*, och att till anslagets beviljande alltså borde knytas ett *uppräknande* af de olika slags bibliotek, som vid fördelningen skulle kunna komma i fråga. Hvarje försök i den vägen måste nämligen bli misslyckadt och därigenom skadligt. Är man ense om själfva ändamålet, nämligen att genom statsbidrag uppmuntra sådana bibliotek, som direkt afse *den allmänna folkbildningens befrämjande*, så kan och bör man lämna terminologien och klassifikationen åt sig själf.» »Härmed sammanhänger, att man genom statsbidragets bindande vid vissa namn lätt kunde komma att förbehålla detsamma för *vissa kategorier af biblioteksanordnare eller biblioteksanordningar* med uteslutande af andra, som vore därtill lika eller ännu mer berättigade.» Ur dessa fullt riktiga synpunkter kunna befogade anmärkningar riktas mot Kungl. Maj:ts förslag. Genom dettas antagande oförändradt komme onekligen att inträffa, att statsbidraget förbehölles vissa kategorier af biblioteksanordnare eller biblioteksanordningar. I statsrådsprotokollet omförmälas biblioteksinrättningar, hvilka blifvit ställda utanför delaktighet i statsunderstödet, ehuru de kunna både göra anspråk på jämförlighet med sockenbibliotek och finnas vara i behof af understöd, t. ex. folkbibliotek anordnade af stadsfullmäktige i mindre städer. Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolelärareförening har i en till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet aflåten, i statsrådsprotokollet omförmäld skrifvelse uttalat, att det skulle för folkbildningens utbredning och fördjupande vara af synnerligen stor betydelse, om statsunderstöd lämnades åt »sockenbibliotek och med dem jämförliga boksamlingar: dels åt *skolbibliotek* (lärjunge- och lärarebibliotek), dels åt *folkbibliotek* (sockenbibliotek, arbetarebibliotek m. m.)». Det synes, som om med dylikt angifvande af den art biblioteksinrättningar, hvilka skulle kunna komma i åtnjutande af statsunderstöd, det måtte med fullt förtroende kunna åt Kungl. Maj:t öfverlämnas att med afseende på disponibla medel och anmälda behof förordna om statsbidragets fördelning enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt meddela.

Angående villkoren för åtnjutande af statsbidrag bör fullt erkännande gifvas åt föredragande departementschefens till statsrådsprotokollet uttalade åsikt, »att för erhållande af statsunderstöd åt folkbibliotek icke böra föreskrifvas flera och strängare villkor, än

som nödvändigt fordras för kontroll däröfver, att statsunderstödet varder för det därmed afsedda ändamålet användt, enär man genom för mycket reglementerande löper fara att hämma den nu lifliga biblioteksrörelsen i dess verksamhet». Riksdagen har ock i 1902 års skrifvelse angifvit enahanda uppfattning, då den förmenat, att villkoren för åtnjutande af ifrågavarande statsunderstöd torde i tillämpliga delar kunna blifva likartade med de villkor, som blifvit uppställda för statsunderstöd åt sådana anstalter eller föreningar, som anordna föreläsningskurser för arbetsklassen. De i statsrådsprotokollet angifna villkoren hafva blifvit uppställda med hänsyn till de särskilda slag af folkbibliotek, hvilka borde blifva delaktiga af det ifrågasatta statsanslaget. Under förutsättning, att de föreslagna ändringarna i gällande kyrkostämmoförordningar icke vinna Riksdagens godkännande, och att närmare specialisering af de särskilda slag af folkbibliotek, hvilka kunna vinna delaktighet i statsunderstödet, anses obehöflig, torde villkoren för sådan delaktighet böra uppställas lika för alla med det undantag, att föreskrift om styrelse för skolbibliotek, hvilket ju fortfarande står under skolrådets förvaltning, ej erfordras. Huruvida i öfrigt alla de i statsrådsprotokollet angifna villkoren kunna anses verkligen behöfliga för kontroll däröfver, att statsunderstödet varder för det därmed afsedda ändamålet användt, lär nog kunna ifrågasättas. Skulle icke den bestämmelsen, att böcker, inköpta för statsbidrag och däremot svarande, från allmänt eller enskildt håll anskaffade medel, ej må afhändas biblioteket, kunna medföra den olägenheten, att biblioteket belastas med underhåll och vård af äldre, mindre värdefull litteratur till förfång för bibliotekets nödvändiga föryngring? Åtminstone tyckes sådant afhändande kunna tillåtas under förutsättning af inspektörs samtycke. Bestämmelsen, att, då föreningsbibliotek, för hvilket åtnjutits statsunderstöd, upplöses, de böcker, som på nyssnämnda sätt förvärfvats, skola öfverlämnas till vederbörande skoldistrikt eller församling, skulle ju omöjliggöra böckernas öfverlämnande åt annan förening, som till äfventyrs blefve bildad för biblioteksverksamhetens öfvertagande. Ordnandet af båda nu nämnda detaljfrågor torde helst böra inbegripas i de närmare bestämmelser, hvilka det i allt fall måste öfverlåtas åt Kungl. Maj:t att meddela. Att hvarje biblioteksinrättning, som begär statens understöd, måste hafva en ordnad styrelse, är gifvet; men styrelsens sammansättning och ledamöternas antal torde icke behöfva af staten föreskrifvas.

Med afseende på inspektionen af de statsunderstödda biblioteken har Kungl. Maj:t föreslagit, att denna skulle anförtros åt folkskole-

inspektörerna. Af de yttranden, för hvilka i statsrådsprotokollet redogöres, kan man finna, att meningarna härom varit ganska delade. Det torde ock kunna dragas i tvifvelsmål, huruvida sådan anordning må kunna anses lämplig. Att skolbiblioteken måste stå under folkskoleinspektörernas inseende, är tydligt nog; men att därjämte åt desse öfverlämna inspektionen af folkbiblioteken, hvilkas uppgift ligger i helt annat plan och, såsom äfven af föredragande departementschefen erkännes, är i mycket likartad med arbetareföreläsningarnas, torde lätteligen kunna leda till ensidigt tryck på biblioteksverksamhetens fria utveckling. Rättast hade tvifvelsutan varit, om med inspektionen af folkbiblioteken förfarits på samma sätt som med inspektionen öfver arbetareföreläsningarna. Då sådant likväl skulle föranleda ökade kostnader, därom utredning nu saknas, torde för närvarande kunna bero vid hvad Kungl. Maj:t härutinnan föreslagit. Förhoppning om ändring häraf bör dock icke därmed vara utesluten.

På grund af hvad nu blifvit anfördt och under hänvisning till Riksdagens år 1899 intagna ståndpunkt i fråga om sockenbiblioteksärendens förläggande under kyrkostämma samt till Riksdagens skrifvelse den 8 maj 1902 om statsbidrag till sockenbibliotek och med dem jämförliga boksamlingar, hemställes:

att Kungl. Maj:ts proposition n:o 47, angående understöd åt folkbibliotek m. m., i hvad densamma innefattar förslag till

1:o lag angående ändrad lydelse af vissa §§ i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862, samt

2:o lag angående ändrad lydelse af vissa §§ i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863,

icke måtte vinna Riksdagens godkännande;

att Kungl. Maj:ts berörda proposition i öfrigt måtte af Riksdagen på det sätt bifallas, att Riksdagen

dels medgifver:

att understöd af statsmedel till ett belopp af högst 75 kronor, för år räknadt, må enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt meddela, utgå till skoldistrikt utom Stockholm och Göteborg för upprättande och underhåll af *skolbibliotek* (lärjunge- och lärarebibliotek) äfvensom till kommuner, menigheter, lokala föreningar eller institutioner för upprättande och underhåll af *folkbibliotek* (sockenbibliotek, arbetarebibliotek m. m.), under följande villkor:

att folkbiblioteks angelägenheter vårdas af en styrelse;

att biblioteksstyrelse för hvarje bibliotek utser föreståndare eller

bibliotekarie, som handhafver den närmaste skötseln af boksamlingen och däröfver upprättar katalog;

att bibliotek är uppställdt i lämplig lokal och regelbundet vissa tider i veckan kostnadsfritt eller mot låg afgift hålles tillgängligt för allmänheten inom bibliotekets verksamhetsområde;

att bibliotek hålles försäkradt mot eldskada;

att böcker af osedligt innehåll ej må med bibliotek införlifvas;

att beviljadt statsbidrag må användas endast till inköp och inbindning af böcker samt tryckning af katalog;

att vederbörande för samma ändamål anslagit eller annorledes anskaffat minst lika stort belopp som statsbidraget; och

att biblioteken skola vara underkastade inspektion af vederbörande folkskoleinspektörer; samt

att understöd af statsmedel må enligt Kungl. Maj:ts bestämmande jämväl tilldelas sådana centrala föreningar, som verka såsom förmedlingsanstalter åt bibliotek af omförmälda slag eller upprätta vandringsbibliotek, med ett belopp af högst 1,500 kronor, för år räknadt, till hvarje sådan förening för hvardera af nämnda verksamhetsgrenar, dock till sammanlagdt belopp af högst 10,000 kronor;

dels, för att till nu angifna ändamål användas, på ordinarie stat under riksstatens åttonde hufvudtitel beviljar ett förslagsanslag, med titel: »Understöd åt skol- och folkbibliotek», å 60,000 kronor;

dels ock, till bestridande af kostnaderna för inspektion genom folkskoleinspektörerna af skol- och folkbibliotek, höjer anslaget till arfvoden och resekostnadsersättning åt folkskoleinspektörer med 5,000 kronor, eller från dess nuvarande belopp 105,000 kronor till 110,000 kronor.»

I motionens syfte hafva tjugu ledamöter i Andra Kammaren instämt.

Utskottets yttrande.

Genom upprättande och vidmakthållande af folkbibliotek, hvilka afse att åt de bredare lagren af folket lämna en lätt tillgång till god och intresseväckande läsning, befrämjas självstudiet, hvars värde såsom uppfostrings- och bildningsmedel icke torde kunna bestridas. Särskildt äro sådana bibliotek ägnade att skaffa näring åt det bildningsintresse

och begär efter vetande, som kan väckas till lif genom den i folkskolan meddelade undervisningen. Folkbibliotekens främsta uppgift är sålunda att främja den allmänna folkbildningen och äro de därför också af stor betydelse för hela samhället. Hittills hafva emellertid de folkbibliotek, som finnas i vårt land och som hufvudsakligen utgöras af socken- och skolbibliotek, icke kommit i åtnjutande af understöd från statens sida, men samma skäl, som föranledt staten att skänka sådana folkbildningsanstalter som föreläsningsföreningar och arbetarinstitut ett verksamt ekonomiskt understöd har också ansetts böra äga giltighet i fråga om den gren af folkbildningsverksamheten, som representeras af folkbiblioteken. Denna uppfattning, som uttalades af 1902 års Riksdag, har nu i förevarande proposition fått sitt uttryck. I propositionen föreslås nämligen statsunderstöd till upprättande och underhåll af olika slag af folkbibliotek och begäres för sådant ändamål dels ett förslagsanslag å 60,000 kronor, dels ock till bestridande af kostnaderna för inspektion genom folkskoleinspektörerna af folkbibliotek en förhöjning med 5,000 kronor af anslaget till arfvoden och resekostnadsersättning åt dessa inspektörer.

Utskottet delar till fullo den af 1902 års Riksdag och i det kungl. förslaget uttalade åsikten om lämpligheten och behofvet af ekonomiskt understöd från statens sida till sådana bibliotek, som afse att främja den allmänna folkbildningen. Bör statsbidrag för sådant ändamål lämnas, uppstår då frågan, hvilka bibliotek kunna anses så beskaffade, att de böra komma i åtnjutande af bidraget, äfvensom hvilken myndighet det närmast bör tillkomma att handlägga ärenden rörande dessa bibliotek. I dessa båda hänseenden skiljer sig herr Larssons motion från Kungl. Maj:ts förslag.

I den kungl. propositionen föreslås statsunderstöd till skoldistrikt utom Stockholm och Göteborg samt till territoriell församling i nämnda städer för upprättande och underhåll af *församlingsbibliotek* äfvensom till lokala föreningar, hvilka af Kungl. Maj:t förklaras härutinnan likställda med skoldistrikt, för upprättande och underhåll af *föreningsbibliotek*. Med de förra biblioteken afses sådana, som ägas af församlingarna, och ingå däri först och främst de nuvarande sockenbiblioteken äfvensom skolbiblioteken, såväl för lärare som lärjungar. Med föreningsbibliotek har Kungl. Maj:t afsett sådana, som inrättas och handhafvas af någon förening, såsom arbetare-, fackförenings-, nykterhets-, föreningsbibliotek och andra dylika, hvilka med hänsyn till omfattningen af sin verksamhet kunna anses vara likställda med församlingsbibliotek. Kungl. Maj:t har utgått från att skoldistriktet — utom i Stockholm

och Göteborg — bör utgöra området för församlingsbiblioteken och ansett, att ärenden rörande dessa bibliotek på grund af deras samband med folkskoleundervisningen och dithörande frågor lämpligen böra höra under kyrkostämmas handläggning, hvarför också Kungl. Maj:t i sammanhang med förslaget om beviljande af statsunderstöd åt ifrågavarande bibliotek ifrågasatt sådana förändringar i gällande förordningar, att kyrkostämma uttryckligen tillerkändes dylik befogenhet. I herr Larssons motion åter föreslås, att statsunderstöd skall utgå till skoldistrikt utom Stockholm och Göteborg för upprättande och underhåll af *skolbibliotek* (lärjunge- och lärarebibliotek) äfvensom till kommuner, menigheter, lokala föreningar eller institutioner för upprättande och underhåll af *folkbibliotek* (sockenbibliotek, arbetarbibliotek m. m.). Enligt motionärens åsikt förefinnes icke någon giltig anledning att med förslaget om statsunderstöd åt ifrågavarande biblioteksverksamhet förbinda frågan om hvilken myndighet som skall hafva vården af det ena eller andra slaget af de statsunderstödda biblioteken; och har motionären därför också yrkat, att de af Kungl. Maj:t i sådant hänseende föreslagna lagbestämmelserna icke måtte af Riksdagen godkännas. Dessutom innehåller såväl propositionen som motionen likartade förslag om statsunderstöd åt sådana centrala föreningar, som verka såsom förmedlingsanstalter åt bibliotek af omförmälda slag eller upprätta vandringsbibliotek.

Såsom föredragande departementschefen i sitt anförande till statsrådsprotokollet erinrat, råder för närvarande inom vårt land på skilda orter olikhet i fråga om handläggningen af ärenden rörande de bibliotek, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle komma att förläggas under kyrkostämmorna och hvaraf det stora flertalet utgöres af sockenbiblioteken. Under det att man på vissa orter funnit det fördelaktigast att å kyrkostämma afgöra dessa ärenden och låta skolrådet handhafva vården af ifrågavarande biblioteksinrättningar, har man å andra håll föredragit att afgöra dessa frågor på kommunalstämma och låta kommunalnämnden sköta biblioteken.

Någon tvingande nödvändighet att för statsunderstöds beviljande inordna nu omförmälda slag af bibliotek under en och samma myndighet synes emellertid ej föreligga och, om än utskottet icke underskattar värdet af den likformighet, som med antagande af Kungl. Maj:ts förslag i denna del skulle på förevarande område vinnas, finner dock utskottet lämpligheten af en dylik åtgärd kunna med skäl dragas i tvifvelsmål. Den utveckling, biblioteksverksamheten genom understöd från statens

sida kan komma att erhålla, torde icke nu kunna öfverskådas, och då denna utveckling i allt fall är beroende af den beredvillighet och det intresse för saken, som kunna finnas å hvarje särskild ort, torde också de bestämmelser, som erfordras för beviljandet af statsbidrag, böra så affattas, att biblioteksverksamheten må kunna i största möjliga mån fritt utveckla sig. Ett inordnande af ifrågavarande bibliotektinstitution uti en på förhand bestämd, för hela vårt land gemensam form synes emellertid kunna verka hämmande på dess fria utveckling. Följden skulle måhända blifva, att biblioteksverksamheten på många håll ej omfattades med det intresse, som eljest skulle komma den till del. Att kommunalstämmorna skulle vara mindre lämpade att afgöra hithörande frågor än kyrkostämmorna, synes utskottet ej heller kunna med fog antagas. Utskottet håller sålunda före, att det bör öfverlämnas åt vederbörande samhällen själfva att bestämma, under hvilken myndighet deras bibliotek skola lyda. Genom en sådan anordning skulle enligt utskottets mening ifrågavarande biblioteksverksamhet bäst främjas.

Utskottet har sålunda tänkt sig, att understöd af statsmedel skulle utgå till skoldistrikt utom Stockholm och Göteborg samt till territoriell församling i nämnda städer för upprättande och underhåll af *församlingsbibliotek* äfvensom till lands- och stadskommun för upprättande och underhåll af *kommunbibliotek*, och skulle enligt utskottets förmenande förstnämnda slag af bibliotek kunna utgöras af eller i sig innefatta skolbibliotek, såväl för lärare som lärjungar.

Med frågans lösning på denna väg torde det emellertid kunna ifrågasättas, om öfver hufvud taget några nya bestämmelser behöfva införas i kyrkostämmoförordningarna, eller, därest så bör ske, om icke äfven i förordningarna angående kommunalstyrelse på landet och i stad särskilda bestämmelser erfordras rörande kommunbiblioteken. Har man den uppfattningen, att vissa bibliotek skulle komma att lyda under kyrkostämman, torde det emellertid till undvikande af all tvekan vara nödvändigt, att i kyrkostämmoförordningarna bestämdt angifves, att frågor rörande dessa bibliotek höra till kyrkostämmans handläggning, liksom att kyrkostämman, där den finner sådant lämpligt, må för förvaltning och vård af församlingsbibliotek utse särskild styrelse. Hvad åter angår kommunbiblioteken, torde några lagbestämmelser ej erfordras för att angifva, att frågor rörande dessa bibliotek skola handläggas af den borgerliga representationen. I fråga om stad lärer stadsfullmäktiges befogenhet i detta hänseende icke kunna ifrågasättas. Beträffande landsbygden äro enligt 7 § i förordningen om kommunalstyrelse på landet

den 21 mars 1862 från de kommunala angelägenheter, hvilka skola till öfverläggning och beslut i kommunalstämma upptagas, undantagna endast sådana, om hvilka särskildt stadgas, att de till behandling å kyrkostämma skola upptagas. Vid sådant förhållande och då, därest utskottets förslag antages, i kyrkostämmoförordningarna komme att införas bestämmelser, att ärenden rörande församlingsbiblioteken höra till kyrkostämmas handläggning, synes ej heller någon tvekan kunna uppstå, om hvart kommunbiblioteken på landet uti ifrågavarande hänseende höra. Då vidare i lag finnes föreskrifvet, att kommunalnämnden tillhör att ombesörja verkställigheten af kommunalstämmans beslut i alla de fall, där ej sådan verkställighet åt särskildt därtill utsedda styrelser eller personer blifvit uppdragen, äfvensom att hafva tillsyn öfver vården och förvaltningen af kommunens gemensamma egendom, kassor och tillgångar, torde det ej lida något tvifvel om, att det tillkommer kommunalnämnden i första hand att handhafva vården och förvaltningen af kommunen tillhöriga, under kommunalstämma sorterande bibliotek, liksom det torde vara uppenbart, att kommunalstämma äger att, där den så finner lämpligt, uppdraga vården däraf åt särskild styrelse. Utan några ändringar i gällande författningar skulle sålunda kommunbiblioteken komma i samma ställning i förhållande till den borgerliga representationen som församlingsbiblioteken enligt de ifrågasatta ändringarna i kyrkostämmoförordningarna i förhållande till den kyrkliga. Afven med den af utskottet föreslagna anordningen af understödet åt ifrågavarande slag af bibliotek anser sig utskottet därför kunna i hufvudsak tillstyrka de af Kungl. Maj:t föreslagna ändringarna i berörda förordningar. Vissa jämkningar i förslagen torde emellertid vara nödvändiga för att tydligt utmärka, dels, hvad församlingar utom Stockholm angår, att församlingsbibliotek kunna utgöras af eller i sig innefatta skolbibliotek, dels ock att af kyrkostämma tillsatt biblioteksstyrelse icke har att handhafva vården af andra bibliotek inom samhället än dem, som lyda under kyrkostämman.

Med den af utskottet uttalade uppfattningen, att icke blott sistnämnda slag af bibliotek utan äfven sådana, som sortera under den borgerliga representationen, böra komma i åtnjutande af statsbidrag, har utskottet emellertid ingalunda åsyftat att, därest inom ett samhälle såväl församlings- som kommunbibliotek anordnas, det i propositionen medgifna högsta statsbidraget, 75 kronor, skulle kunna utgå till hvart och ett af nämnda slag af bibliotek, utan anser utskottet, att i sådan händelse de båda slagen af bibliotek väl böra samtidigt kunna komma i åtnjutande af statsbidrag, men att under inga förhållanden sammanlagda beloppet af dessa bidrag får öfverstiga 75 kronor.

Beträffande härefter frågan om statsunderstöd till lokala föreningar för upprättande och underhåll af föreningsbibliotek har Kungl. Maj:t ansett, att sådant endast bör utgå till de lokala föreningar, som af Kungl. Maj:t förklaras härutinnan likställda med skoldistrikt, hvaremot motionären herr Larsson föreslagit statsbidrag åt lokala föreningar och institutioner utan någon sådan begränsning. Såsom stöd för sitt förslag i denna del har motionären åberopat, att genom en dylik inskränkning skulle kunna inträffa, att statsbidraget förbehölles vissa kategorier af biblioteksanordnare eller biblioteksanordningar, och att andra biblioteksinrättningar, som med lika stort skäl kunde göra anspråk på statsbidrag, blefve ställda utanför delaktighet i detsamma. I denna fråga är utskottet i hufvudsak af samma mening som Kungl. Maj:t. Utskottet håller nämligen före, att, för att statens utgifter till ifrågavarande gren af biblioteksverksamheten skola kunna hållas inom rimliga gränser, en inskränkning i rätten till statsunderstöd för de ifrågavarande föreningarna i den riktning Kungl. Maj:t föreslagit bör föreskrifvas. Med anslutning till hvad utskottet här ofvan föreslagit anser utskottet således, att icke några andra lokala föreningar än de, som af Kungl. Maj:t i nu berörda hänseende förklaras likställda med skoldistrikt eller kommun, böra komma i åtnjutande af statsunderstöd.

I fråga om statsbidragens fördelning och belopp har utskottet icke funnit något att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag, och anser sig utskottet därför böra tillstyrka förslaget i denna del. Likaså har utskottet funnit de i den kungl. propositionen uppställda villkoren för statsbidrags erhållande i allmänhet vara väl affattade. I ett par hänseenden anser sig dock utskottet, utöfver hvad af motiveringen här ofvan framgår, härutinnan böra förorda en jämkning i förslaget. Utskottet delar nämligen motionären herr Larssons uppfattning om olämpligheten af en ovillkorlig bestämmelse, att böcker, som inköpts för statsbidrag och motsvarande af skoldistrikt, församling eller förening anskaffade medel, ej må afhändas bibliotek. Ett dylikt afhändande synes utskottet lämpligen kunna ifrågakomma efter vederbörande inspektörs medgifvande. Likaså torde bestämmelsen, att, då förenings bibliotek, för hvilket åtnjutits statsunderstöd, upplöses, de böcker, som på nyssnämnda sätt förvärfvats, skola öfverlämnas till vederbörande skoldistrikt eller församling, böra förändras därhän, att vid förenings upplösning dess böcker af angifna slag äfven må kunna öfverlåtas på kommun eller efter Kungl. Maj:ts beprövande på annan förening, som har samma eller likartadt syfte som den upplösta föreningen.

Beträffande den såsom villkor för statsbidrags erhållande föreslagna bestämmelsen, att biblioteken skola vara underkastade inspektion af vederbörande folkskoleinspektörer, så torde det kunna sägas ligga i sakens natur, att skolbiblioteken böra stå under folkskoleinspektörernas tillsyn, och under sådana förhållanden torde det också vara lämpligt att utsträcka denna deras kontrollerande verksamhet äfven till församlingsbiblioteken. Däremot kan det med skäl ifrågasättas, om folkskoleinspektörerna kunna anses lämpliga att äfven utöfva tillsyn öfver kommun- och föreningsbiblioteken, då dessa biblioteks uppgift faller helt och hållet utom folkskoleinspektörernas verksamhetsområde, men å andra sidan torde anordnandet af inspektionen af berörda bibliotek på annat sätt, såsom exempelvis genom af Konungens befallningshafvande därtill förordnade personer, blifva förenadt med alltför stora kostnader. Äfven i denna del anser sig utskottet därför också böra förorda bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Hvad slutligen angår de begärda anslagsbeloppen, har utskottet icke funnit något att erinra emot desamma.

Under åberopande af det anförda får utskottet alltså hemställa:

1:o) att Riksdagen i anledning af förevarande proposition och motion måtte

dels medgifva,

att understöd af statsmedel till ett belopp af högst 75 kronor, för år räknadt, må enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt meddela, utgå till skoldistrikt utom Stockholm och Göteborg samt till territoriell församling i nämnda städer för upprättande och underhåll af församlingsbibliotek, till lands- och stadskommun för upprättande och underhåll af kommunbibliotek äfvensom till lokala föreningar, hvilka af Kungl. Maj:t förklaras härutinnan likställda med skoldistrikt eller kommun, för upprättande och underhåll af föreningsbibliotek, under följande villkor:

att, då statsbidrag samtidigt utgå till såväl kommun som skoldistrikt, hvilka sammanfalla med hvarandra eller af hvilka endera utgör en del af den andra, bidragens sammanlagda belopp ej må öfverstiga 75 kronor;

att föreningsbiblioteks angelägenheter vårdas af en styrelse, som utgöres af fem af föreningen valda ledamöter;

att biblioteksstyrelse för hvarje bibliotek utser föreståndare eller bibliotekarie, som handhafver den närmaste skötseln af boksamlingen och däröfver upprättar katalog;

att bibliotek är uppställdt i lämplig lokal och regelbundet vissa tider i veckan kostnadsfritt eller mot låg afgift hålles tillgängligt för allmänheten inom bibliotekets verksamhetsområde;

att bibliotek hålles försäkradt mot eldskada;

att böcker af osedligt innehåll ej må med bibliotek införlifvas;

att beviljadt statsbidrag må användas endast till inköp och inbindning af böcker samt tryckning af katalog;

att vederbörande skoldistrikt, församling, kommun eller förening för samma ändamål anslagit eller annorledes anskaffat minst lika stort belopp som statsbidraget;

att biblioteken skola vara underkastade inspektion af vederbörande folkskoleinspektörer;

att böcker, som inköpts för statsbidrag och nyssnämnda af skoldistrikt, församling, kommun eller förening anskaffade medel, ej må afhändas biblioteket annat än med inspektörens medgifvande; och

att, då föreningsbibliotek, för hvilket åtnjutits statsunderstöd, upplöses, till vederbörande skoldistrikt, församling eller kommun skola för införlifvande med dess bibliotek öfverlämnas de böcker, som på nyssnämnda sätt förvärfvats; dock att i sådan händelse böckerna jämväl må, efter Kungl. Maj:ts beprövande, öfverlämnas till annan förening med samma eller likartadt syfte;

samt att understöd af statsmedel må enligt Kungl. Maj:ts bestämmande jämväl tilldelas sådana centrala föreningar, som verka såsom förmedlingsanstalter åt bibliotek af omförmälda slag eller upprätta vandringsbibliotek, med ett belopp af högst 1,500 kronor, för år räknadt, till hvarje sådan förening för hvardera

af nämnda verksamhetsgrenar, dock till ett sammanlagdt belopp af högst 10,000 kronor;

dels, för att till nu angifna ändamål användas, på ordinarie stat under riksstatens åttonde hufvudtitel bevilja ett förslagsanslag, med titel: »Understöd åt folkbibliotek», å 60,000 kronor;

dels och till bestridande af kostnaderna för inspektion genom folkskoleinspektörerna af folkbibliotek höja anslaget till arfvoden och resekostnadsersättning åt folkskoleinspektörer med 5,000 kronor, eller från dess nuvarande belopp, 105,000 kronor, till 110,000 kronor; samt

2:o) att Riksdagen, under förklarande, att de i propositionen innefattade lagförslag icke kunna i oförändradt skick bifallas, ville, i anledning af propositionen och med afslag å herr Larssons motion i denna del, för sin del antaga

a) följande

Lag angående ändrad lydelse af vissa §§ i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862.

Kungl Maj:ts förslag.

Härigenom förordnas, att §§ 2, 9, 10, 13, 19, 21, 22, 36, 38 och 39 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 2.

Till kyrkostämmas handläggning höra frågor om:

1) åtgärder till vidmakthållande af ordning under gudstjänsten;

2) folkskoleundervisningen och dithörande anstalter jämte församlingsbibliotek, samt uppfostran åt

Utskottets förslag.

§ 2.

Till kyrkostämmas handläggning höra frågor om:

1) åtgärder till vidmakthållande af ordning under gudstjänsten;

2) folkskoleundervisningen och dithörande anstalter jämte församlingsbibliotek, *hvilka kunna utgöras af*

Kungl. Maj:ts förslag.

vanartade och i sedligt afseende försummade barn;

3) val af kyrkovärdar och öfriga ledamöter i kyrkoråd samt ledamöter i skolråd, *särskild biblioteksstyrelse* och särskild barnavårdsnämnd, äfvensom folkskolelärares, orgelnisters, klockares och annan kyrkobetjänings tillsättande och afskedande, där ej annorlunda stadgadt är;

4) kyrkomedels användande samt granskning af kyrko- och skolråds äfvensom *särskild biblioteksstyrelses* räkenskaper;

5) hushållning med och vård om kyrkans egendom;

6) byggnad och underhåll af kyrkan, med hvad därtill hörer, skolhus, lokaler för församlingsbibliotek, samt boställen för präst, skollärare, klockare och andra kyrkobetjänte;

7) bestämmande af afgifter till kyrka och folkskola jämte dithörande anstalter, till församlingsbibliotek, samt för uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn;

8) fördelning af bänkrum i kyrkan;

9) ordnande och fördelning af begrafningsplatser, samt afgifter för dem och för begagnande af kyrkklockor eller annan kyrkans egendom; äfvensom

10) öfverenskommelser rörande prästerskaps, skollärares och kyrkobetjänings löneförmåner.

Utskottets förslag.

eller i sig innefatta skolbibliotek, samt uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn;

3) val af kyrkovärdar och öfriga ledamöter i kyrkoråd samt ledamöter i skolråd, *särskild styrelse för församlingsbibliotek* och särskild barnavårdsnämnd, äfvensom folkskolelärares, orgelnisters, klockares och annan kyrkobetjänings tillsättande och afskedande, där ej annorlunda stadgadt är;

4) kyrkomedels användande samt granskning af kyrko- och skolråds äfvensom *särskild för församlingsbibliotek utsedd styrelses* räkenskaper;

5) hushållning med och vård om kyrkans egendom;

6) byggnad och underhåll af kyrkan, med hvad därtill hörer, skolhus, lokaler för församlingsbibliotek, samt boställen för präst, skollärare, klockare och andra kyrkobetjänte;

7) bestämmande af afgifter till kyrka och folkskola jämte dithörande anstalter, till församlingsbibliotek, samt för uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn;

8) fördelning af bänkrum i kyrkan;

9) ordnande och fördelning af begrafningsplatser, samt afgifter för dem och för begagnande af kyrkklockor eller annan kyrkans egendom; äfvensom

10) öfverenskommelser rörande prästerskaps, skollärares och kyrkobetjänings löneförmåner.

Kungl. Maj:ts förslag. *Utskottets förslag.*

§ 9.

Tre ordinarie kyrkostämmor skola årligen hållas: *den första* inom maj månads utgång för besluts fattande om föregående årets räkenskaper och förvaltning; *den andra* i oktober för bestämmande af utgifts- och inkomststat för kyrka och skola, för församlingsbibliotek samt för uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn, enligt hvad i § 36 sägs; och *den tredje* inom utgången af december för debiteringslängdens granskning samt för anställande af val till de under kyrkostämma hörande befattningar, hvilka vid årets slut blifva lediga, äfvensom för val af revisorer.

Den, hvilken såsom ledamot af kyrkoråd eller skolråd eller eljest är redovisningsskyldig till församlingen, må icke väljas till revisor af förvaltning, för hvilken han har att redovisa, ej heller deltaga i val af revisor af sådan förvaltning eller i beslut i anledning af revisorernas granskning af sagda förvaltning.

§ 10.

Kyrkostämma hålles äfven, när Kungl. Maj:ts befallningshafvande, domkapitlet, visitationsförrättare, magistraten, kyrko- eller skolrådet eller ock *särskild biblioteksstyrelse* eller särskild barnavårdsnämnd, där sådan styrelse eller nämnd finnes, det äskar, eller då ordföranden sådant nödigt finner.

Enskild man, som till talan i kyrkostämman berättigad är, äger ock kyrkostämmas sammankallande för uppgifvet ärende begära. Finner ordföranden ej skäl att sådan begäran bifalla, meddelar han, om så äskas, sitt beslut skriftligen, jämte skälen därtill; och äger sökanden däröfver klagan föra, på sätt i §

§ 10.

Kyrkostämma hålles äfven, när Kungl. Maj:ts befallningshafvande, domkapitlet, visitationsförrättare, magistraten, kyrko- eller skolrådet eller ock *särskild styrelse för församlingsbibliotek* eller särskild barnavårdsnämnd, där sådan styrelse eller nämnd finnes, det äskar, eller då ordföranden sådant nödigt finner.

Enskild man, som till talan i kyrkostämman berättigad är, äger ock kyrkostämmas sammankallande för uppgifvet ärende begära. Finner ordföranden ej skäl att sådan begäran bifalla, meddelar han, om så äskas, sitt beslut skriftligen, jämte skälen därtill; och äger sökanden däröfver klagan föra, på sätt i §

Kungl. Maj:ts förslag.

41 stadgas om besvär öfver kyrkostämmas beslut.

§ 13.

De ärenden, som skola å kyrkostämma till afgörande företagas, böra förut vara vederbörligen beredda, antingen af kyrko- eller skolrådet eller af *särskild biblioteksstyrelse* eller särskild barnavårdsnämnd, där sådan styrelse eller nämnd finnes, eller ock af särskildt därtill utsedda personer, då kyrkostämman, med afseende på ärendets beskaffenhet eller andra förhållanden, finner sådant lämpligt eller nödigt.

§ 19.

Ordföranden åligger tillse, att utdrag af kyrkostämmans protokoll tillställes kyrko- eller skolrådet eller *särskild biblioteksstyrelse* eller särskild barnavårdsnämnd, där sådan styrelse eller nämnd finnes, eller de andra personer, åt hvilka verkställighet af stämmans beslut uppdrages. För öfrigt äger enhvar, som det åstundar, att af protokollet taga afskrift och att utan lösen få afskriftens riktighet af ordföranden bestyrkt.

Protokollen, med bilagor, skola bland kyrkans öfriga handlingar förvaras.

Utskottets förslag.

41 stadgas om besvär öfver kyrkostämmas beslut.

§ 13.

De ärenden, som skola å kyrkostämma till afgörande företagas, böra förut vara vederbörligen beredda, antingen af kyrko- eller skolrådet eller af *särskild styrelse för församlingsbibliotek* eller särskild barnavårdsnämnd, där sådan styrelse eller nämnd finnes eller ock af särskildt därtill utsedda personer, då kyrkostämman, med afseende på ärendets beskaffenhet eller andra förhållanden, finner sådant lämpligt eller nödigt.

§ 19.

Ordföranden åligger tillse, att utdrag af kyrkostämmans protokoll tillställes kyrko- eller skolrådet eller *särskild styrelse för församlingsbibliotek* eller särskild barnavårdsnämnd, där sådan styrelse eller nämnd finnes, eller de andra personer, åt hvilka verkställighet af stämmans beslut uppdrages. För öfrigt äger enhvar, som det åstundar, att af protokollet taga afskrift och att utan lösen få afskriftens riktighet af ordföranden bestyrkt.

Protokollen, med bilagor, skola bland kyrkans öfriga handlingar förvaras.

Kungl Maj:ts förslag.

§ 21.

I hvarje kyrkoförsamling skall finnas ett kyrkoråd och ett skolråd.

Inom samma pastorat eller stad må dock flera församlingar kunna om gemensamt kyrkoråd eller skolråd sig förena.

Kyrkoråd och skolråd må, där så lämpligen sig göra låter, kunna till ett gemensamt kyrko- och skolråd förenas.

Där kyrkostämman finner sådant lämpligt, må för förvaltning och vård af församlingsbibliotek utses särskild styrelse. *Sådan styrelse väljer själf inom sig ordförande, men gälle i öfrigt för biblioteksstyrelse i tillämpliga delar hvad om skolråd är stadgadt.*

§ 22.

Kyrkorådet tillkommer

att, i afseende på hvad till religionens och sedernas vård hör, vaka öfver efterlefnaden af därom gällande författningar;

att upptaga frågor om oordning och oskick vid samt försummelse af gudstjänsten, om uteblifvande från läsförhör, om oenighet i äktenskap, om olydnad mot föräldrar, samt om vårdslösad barnauppfostran;

att vaka däröfver, att spridande

Utskottets förslag.

§ 21.

I hvarje kyrkoförsamling skall finnas ett kyrkoråd och ett skolråd.

Inom samma pastorat eller stad må dock flera församlingar kunna om gemensamt kyrkoråd eller skolråd sig förena.

Kyrkoråd och skolråd må, där så lämpligen sig göra låter, kunna till ett gemensamt kyrko- och skolråd förenas.

Där kyrkostämman finner sådant lämpligt, må för förvaltning och vård af församlingsbibliotek utses särskild styrelse. *Denna väljer själf inom sig ordförande, men gälle i öfrigt för sådan styrelse i tillämpliga delar hvad om skolråd är stadgadt.*

§ 22.

Kyrkorådet tillkommer

att, i afseende på hvad till religionens och sedernas vård hör, vaka öfver efterlefnaden af därom gällande författningar;

att upptaga frågor om oordning och oskick vid samt försummelse af gudstjänsten, om uteblifvande från läsförhör, om oenighet i äktenskap, om olydnad mot föräldrar, samt om vårdslösad barnauppfostran;

att vaka däröfver, att spridande

Kungl. Maj:ts förslag.

af vilseförande läror må, såvidt möjligt är, förekommas, samt kyrklig tvedräkt och söndring förhindras; samt

att vårda kyrkans angelägenheter.

Skolrådet tillhör:

att utöfva vården om och befattningen med folkskolan; samt

att, därest särskild biblioteksstyrelse ej finnes, handhafva förvaltningen och vården af församlingen tillhöriga bibliotek.

Om skolrådets befattning med ärenden angående uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn gälle hvad därom särskildt stadgas.

Såväl kyrkorådet som skolrådet åligger, i hvad på hvartderas särskilda befattning ankommer, därjämte:

att ombesörja verkställighet af kyrkostämmans beslut i alla de fall, där ej sådan verkställighet åt vissa därtill utsedda personer blifvit uppdragen;

att hafva öfverinseendet öfver de för särskilda verkställighetsbestyr af kyrkostämman utsedda personers förvaltning;

att till kyrkostämman göra de framställningar och förslag, hvilka omständigheterna kunna påkalla; samt

att afgifva de förberedande utlåtanden, som af kyrkostämman infordras.

Utskottets förslag.

af vilseförande läror må, såvidt möjligt är, förekommas, samt kyrklig tvedräkt och söndring förhindras; samt

att vårda kyrkans angelägenheter.

Skolrådet tillhör:

att utöfva vården om och befattningen med folkskolan; samt

att, därest särskild styrelse för församlingsbibliotek ej finnes utsedd, handhafva förvaltningen och vården af sådant bibliotek.

Om skolrådets befattning med ärenden angående uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn gälle hvad därom särskildt stadgas.

Såväl kyrkorådet som skolrådet åligger, i hvad på hvartderas särskilda befattning ankommer, därjämte:

att ombesörja verkställighet af kyrkostämmans beslut i alla de fall, där ej sådan verkställighet åt vissa därtill utsedda personer blifvit uppdragen;

att hafva öfverinseendet öfver de för särskilda verkställighetsbestyr af kyrkostämman utsedda personers förvaltning;

att till kyrkostämman göra de framställningar och förslag, hvilka omständigheterna kunna påkalla; samt

att afgifva de förberedande utlåtanden, som af kyrkostämman infordras.

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 36.

För hvarje år åligger det kyrkorådet att för kyrkan, samt skolrådet att såväl för skolan som, där *särskild biblioteksstyrelse* och särskild barnavårdsnämnd ej finnas, för *församlingen tillhöriga bibliotek* och för uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn, uppgöra utgifts- och inkomstförslag. *Finnes särskild biblioteksstyrelse, åligger det denna att uppgöra utgifts- och inkomstförslag för församlingsbiblioteken.*

I utgiftsförslaget böra upptagas de utgifter, som redan äro beslutade att under det nästföljande året utgå, äfvensom de, hvilka kyrko- eller skolrådet eller, där *särskild biblioteksstyrelse* finnes, denna styrelse därutöfver anser af behofvet påkallade att under samma år utgå.

Uti inkomstförslaget böra de inkomster upptagas, som för det nästföljande året äro eller anses vara att påräkna.

§ 38.

Hvad kyrkostämman till uttaxering beslutat skall, allt efter ändamålets beskaffenhet, genom kyrkorådet eller skolrådet eller, där *särskild biblioteksstyrelse* finnes, genom denna styrelse delgifvas, i kyrkoförsamling på landet, vederbörande

Utskottets förslag.

§ 36.

För hvarje år åligger det kyrkorådet att för kyrkan, samt skolrådet att såväl för skolan som, där *särskild styrelse för församlingsbibliotek* och särskild barnavårdsnämnd ej finnas, för *församlingsbibliotek* och för uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn, uppgöra utgifts- och inkomstförslag. *Finnes särskild styrelse för församlingsbibliotek åligger det denna att uppgöra utgifts- och inkomstförslag för sådant bibliotek.*

I utgiftsförslaget böra upptagas de utgifter, som redan äro beslutade att under det nästföljande året utgå, äfvensom de, hvilka kyrko- eller skolrådet eller, där *särskild styrelse för församlingsbibliotek* finnes, denna styrelse därutöfver anser af behofvet påkallade att under samma år utgå.

Uti inkomstförslaget böra de inkomster upptagas, som för det nästföljande året äro eller anses vara att påräkna.

§ 38.

Hvad kyrkostämman till uttaxering beslutat skall, allt efter ändamålets beskaffenhet, genom kyrkorådet eller skolrådet eller, där *särskild styrelse för församlingsbibliotek* finnes, genom denna styrelse delgifvas, i kyrkoförsamling på lan-

Kungl. Majts förslag.

kommunalnämnd och, i stad, drätselkammaren, hvilka det, hvar i sin ort, åligger att debitering och uppbörd af dessa afgifter verkställa, samt medlen till kyrko- eller skolrådet eller *biblioteksstyrelsen,* där särskild sådan finnes, aflämna.

Skulle, till följd af särskilda förhållanden, annan ordning för uppbördens verkställande finnas vara lämplig eller nödig, må kyrkostämman kunna därom besluta.

§ 39.

Kyrko- och skolrådens räkenskaper så ock, där *särskild biblioteksstyrelse* finnes, denna styrelses räkenskaper skola afslutas med kalenderår samt senast den 1 därpå följande mars aflämnas till de för deras granskning utsedda revisorer.

Revisionsberättelsen skall senast den 1 april aflämnas till kyrkostämmans ordförande, som öfver gjorda anmärkningar infordrar vederbörandes förklaringar, hvarefter den kyrkostämma, som i maj månad sammanträder, beslutar, huruvida anmärkning må förfalla, eller laglig åtgärd för bevarande af församlingens rätt vidtagas skall.

Hvad nu om räkenskapernas granskning i kyrkostämma sagdt är, gör icke någon ändring i hvad om särskild revision af kyrko- och skolräkenskaper finnes stagdadt.

Utskottets förslag.

det, vederbörande kommunalnämnd och, i stad, drätselkammaren, hvilka det, hvar i sin ort, åligger att debitering och uppbörd af dessa afgifter verkställa, samt medlen till kyrko- eller skolrådet eller *församlingsbiblioteksstyrelsen,* där särskild sådan finnes, aflämna.

Skulle, till följd af särskilda förhållanden, annan ordning för uppbördens verkställande finnas vara lämplig eller nödig, må kyrkostämman kunna därom besluta.

§ 39.

Kyrko- och skolrådens räkenskaper så ock, där särskild *styrelse för församlingsbibliotek* finnes, denna styrelses räkenskaper skola afslutas med kalenderår samt senast den 1 därpå följande mars aflämnas till de för deras granskning utsedda revisorer.

Revisionsberättelsen skall senast den 1 april aflämnas till kyrkostämmans ordförande, som öfver gjorda anmärkningar infordrar vederbörandes förklaringar, hvarefter den kyrkostämma, som i maj månad sammanträder, beslutar, huruvida anmärkning må förfalla, eller laglig åtgärd för bevarande af församlingens rätt vidtagas skall.

Hvad nu om räkenskapernas granskning i kyrkostämma sagdt är, gör icke någon ändring i hvad om särskild revision af kyrko- och skolräkenskaper finnes stadgadt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1906, dock att dessförinnan de åtgärder må vidtagas, som äro erforderliga för lagens trädande i kraft vid nämnda tid.

---

b) följande

Lag angående ändrad lydelse af vissa §§ i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863.

Kungl. Maj:ts förslag.

Härigenom förordnas, att § 1 mom. 1, § 2, § 9 mom. 1, § 11, § 18 mom. 1, § 23, § 24 mom. 2, § 38 mom. 1 och 2 samt § 41 mom. 1 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 1 mom. 1.

Hvarje territoriell kyrkoförsamling äger att för handhafvande af kyrkans samt vissa folkskolan och barnavården rörande angelägenheter äfvensom frågor rörande församlingsbibliotek i kyrkostämma med kyrkoherden sammanträda till öfverläggning och beslut, på sätt denna förordning stadgar.

§ 2.

Till kyrkostämmas handläggning höra frågor om:

1) åtgärder till vidmakthållande af ordning under gudstjänsten;

2) upprättande och underhåll af församlingsbibliotek;

3) uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn, med undantag dock för det fall, att öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor är banavårdsnämnd;

Utskottets förslag.

§ 2.

Till kyrkostämmas handläggning höra frågor om:

1) åtgärder till vidmakthållande af ordning under gudstjänsten;

2) upprättande och underhåll af församlingsbibliotek;

3) uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn, med undantag dock för det fall, att öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor är barnavårdsnämnd;

Kungl. Maj:ts förslag.

4) val af kyrkovärdar och öfriga ledamöter i kyrkoråd, ledamöter i skolråd och *särskild biblioteksstyrelse* samt i de öfriga nämnder, styrelser och andra myndigheter, hvilka församlingen enligt särskilda författningar och stadganden antingen skall tillsätta eller i hvilka förförsamlingen genom deputerade skall deltaga, äfvensom af revisorer och andra ombud, dem församlingen äger utse;

5) orgelnisters, kyrkosångares och klockares tillsättande och afskedande;

6) användande af kyrkans och andra till församlingens disposition ställda medel samt granskning af räkenskaper angående sådana medel;

7) hushållning med och vård om kyrkans och annan församlingen tillhörig egendom;

8) byggnad, underhåll eller förbättrande af kyrka, med hvad därtill hörer, skolhus, som af församlingen upplåtes och underhålles, lokaler för församlingsbibliotek, samt boställe för präst eller kyrkobetjänte;

9) bestämmande af afgift till kyrka och församlingsbibliotek samt sådant skolhus, som i 8) sägs, och boställe;

10) fördelning af bänkrum i kyrkan;

11) bestämmande af afgifter för begagnande af kyrkklockor eller annan kyrkans tillhörighet;

12) öfverenskommelser rörande

Utskottets förslag.

4) val af kyrkovärdar och öfriga ledamöter i kyrkoråd, ledamöter i skolråd, och *särskild styrelse för församlingsbibliotek* samt i de öfriga nämnder, styrelser och andra myndigheter, hvilka församlingen enligt särskilda författningar och stadganden antingen skall tillsätta eller i hvilka församlingen genom deputerade skall deltaga, äfvensom af revisorer och andra ombud, dem församlingen äger utse;

5) orgelnisters, kyrkosångares och klockares tillsättande och afskedande;

6) användande af kyrkans och andra till församlingens disposition ställda medel samt granskning af räkenskaper angående sådana medel;

7) hushållning med och vård om kyrkans och annan församlingen tillhörig egendom;

8) byggnad, underhåll eller förbättrande af kyrka, med hvad därtill hörer, skolhus, som af församlingen upplåtes och underhålles, lokaler för församlingsbibliotek, samt boställe för präst eller kyrkobetjänte;

9) bestämmande af afgift till kyrka och församlingsbibliotek samt sådant skolhus, som i 8) sägs, och boställe;

10) fördelning af bänkrum i kyrkan;

11) bestämmande af afgifter för begagnande af kyrkklockor eller annan kyrkans tillhörighet;

12) öfverenskommelser rörande

Kungl. Maj:ts förslag.

prästerskaps och kyrkobetjänings löneförmåner.

Om vård och förvaltning af vissa kyrkogårdar genom kyrkogårdsnämnd är särskildt stadgadt.

§ 9 mom. 1.

Kyrkostämma hålles äfven när öfverståthållareämbetet, konsistorium, visitationsförrättare, kyrko- eller skolrådet eller ock *särskild biblioteksstyrelse* eller särskild barnavårdsnämnd, därest sådan styrelse eller nämnd finnes, det äskar eller när ordföranden sådant nödigt finner.

§ 11.

De ärenden, som skola å kyrkostämma till afgörande företagas, böra förut vara vederbörligen beredda antingen af kyrko- eller skolrådet eller af *särskild biblioteksstyrelse* eller särskild barnavårdsnämnd, därest sådan styrelse eller nämnd finnes, eller ock af därtill särskildt utsedda personer, då kyrkostämman med afseende på ärendets beskaffenhet eller andra förhållanden finner sådant lämpligt eller nödigt.

§ 18 mom. 1.

Ordföranden åliger tillse, att utdrag af kyrkostämmans protokoll

Utskottets förslag.

prästerskapets och kyrkobetjänings löneförmåner.

Om vård och förvaltning af vissa kyrkogårdar genom kyrkogårdsnämnd är särskildt stadgadt.

§ 9 mom. 1.

Kyrkostämma hålles äfven när öfverståthållareämbetet, konsistorium, visitationsförrättare, kyrko- eller skolrådet eller ock *särskild styrelse för församlingsbibliotek* eller särskild barnavårdsnämnd, därest sådan styrelse eller nämnd finnes, det äskar eller när ordföranden sådant nödigt finner.

§ 11.

De ärenden, som skola å kyrkostämma till afgörande företagas, böra förut vara vederbörligen beredda antingen af kyrko- eller skolrådet eller af *särskild styrelse för församlingsbibliotek* eller särskild barnavårdsnämnd, därest sådan styrelse eller nämnd finnes, eller ock af därtill särskildt utsedda personer, då kyrkostämman med afseende på ärendets beskaffenhet eller andra förhållanden finner sådant lämpligt eller nödigt.

§ 18 mom. 1.

Ordföranden åligger tillse, att utdrag af kyrkostämmans protokoll

Kungl. Maj:ts förslag.

tillställes kyrko- eller skolråd eller *särskild biblioteksstyrelse* eller särskild barnavårdsnämnd, därest sådan styrelse eller nämnd finnes, eller de andra personer, åt hvilka verkställighet af stämmans beslut uppdrages.

För öfrigt äger enhvar, som det åstundar, att af protokollet taga afskrift och att utan lösen få afskriftens riktighet af kyrkonotarien bestyrkt.

Utskottets förslag.

tillställes kyrko- eller skolråd eller *särskild styrelse för församlingsbibliotek*, eller särskild barnavårdsnämnd, därest sådan styrelse eller nämnd finnes, eller de andra personer, åt hvilka verkställighet af stämmans beslut uppdrages.

För öfrigt äger enhvar, som det åstundar, att af protokollet taga afskrift och att utan lösen få afskriftens riktighet af kyrkonotarien bestyrkt.

§ 23.

Mom. 1. I hvarje territoriell kyrkoförsamling skall finnas ett kyrkoråd och ett skolråd.

Mom. 2. Kyrkoråd och skolråd må, där så lämpligen sig göra låter, kunna till ett gemensamt kyrko- och skolråd förenas.

Mom. 3. Därest kyrkostämman finner sådant lämpligt, må för förvaltning och vård af församlingsbibliotek utses särskild styrelse. Sådan styrelse väljer själf inom sig ordförande, men gälle i öfrigt för biblioteksstyrelse i tillämpliga delar hvad om skolråd är stadgadt.

§ 24 mom. 2.

Skolrådet tillhör:

a) att utöfva den vård om och befattning med folkskolan, som enligt gällande författningar är åt skolrådet uppdragen;

b) att, *därest särskild biblioteksstyrelse ej finnes, handhafva förvaltningen och vården af församlingen tillhöriga bibliotek*; samt

c) att i öfrigt förvalta egendom och medel, som stå under skolrådets vård.

§ 24 mom. 2.

Skolrådet tillhör:

a) att utöfva den vård om och befattning med folkskolan, som enligt gällande författningar är åt skolrådet uppdragen;

b) att, *därest särskild styrelse för församlingsbibliotek ej finnes, handhafva förvaltningen och vården af sådant bibliotek;* samt

c) att i öfrigt förvalta egendom och medel, som stå under skolrådets vård.

Kungl. Maj:ts förslag.

§ 38 mom. 1 och 2.

Mom. 1. För hvarje år åligger det kyrkorådet att för kyrkan, samt skolrådet att såväl för skolan, såvidt frågan församlingen enskildt angår, som, *därest särskild biblioteksstyrelse ej finnes, för församlingen tillhöriga bibliotek*, uppgöra utgifts- och inkomstförslag. Finnes särskild biblioteksstyrelse, åligger det denna att uppgöra utgifts- och inkomstförslag för församlingsbiblioteken.

Mom. 2. I utgiftsförslaget böra upptagas de utgifter, som redan äro beslutade att under det nästföljande året utgå, äfvensom de, hvilka kyrko- eller skolrådet eller, därest *särskild biblioteksstyrelse* finnes, denna styrelse därutöfver anser af behofvet påkallade att utgå under samma år.

§ 41 mom. 1.

Räkenskaperna för såväl kyrkans medel som de medel, skolrådet och, därest *särskild biblioteksstyrelse* finnes, denna styrelse hafva under sin förvaltning, skola afslutas med kalenderår samt senast den 1 därpå följande mars aflämnas till de för deras granskning utsedda revisorer.

Utskottets förslag.

§ 38 mom. 1 och 2.

Mom. 1. För hvarje år åligger det kyrkorådet att för kyrkan, samt skolrådet att såväl för skolan, såvidt frågan församlingen enskildt angår, som, *därest särskild styrelse för församlingsbibliotek ej finnes, för sådant bibliotek*, uppgöra utgifts- och inkomstförslag. Finnes särskild biblioteksstyrelse, åligger det denna att uppgöra utgifts- och inkomstförslag för församlingsbiblioteken.

Mom. 2. I utgiftsförslaget böra upptagas de utgifter, som redan äro beslutade att under det nästföljande året utgå, äfvensom de, hvilka kyrko- eller skolrådet eller, därest *särskild styrelse för församlingsbibliotek* finnes, denna styrelse därutöfver anser af behofvet påkallade att utgå under samma år.

§ 41 mom. 1.

Räkenskaperna för såväl kyrkans medel som de medel, skolrådet och, därest *särskild styrelse för församlingsbibliotek* finnes, denna styrelse hafva under sin förvaltning, skola afslutas med kalenderår samt senast den 1 därpå följande mars aflämnas till de för deras granskning utsedda revisorer.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1906, dock att dessförinnan de åtgärder må vidtagas, som äro erforderliga för lagens trädande i kraft vid nämnda tid.

Stockholm den 10 april 1905.

På det sammansatta utskottets vägnar:

T. ZETTERSTRAND.

Reservation

af herr *D. Persson* i Tällberg, som ansett, att utskottets utlåtande bort hafva följande lydelse:

»Af de i Kungl. Maj:ts förevarande framställning meddelade upplysningarna visar sig, att bland de uti ämnet hörda myndigheterna meningarna varit synnerligen delade beträffande förslaget, att kommunalstämma icke vidare såsom hittills skulle äga befogenhet att handlägga frågor rörande folkbibliotek (»sockenbibliotek»), utan att nämnda befogenhet hädanefter uteslutande skulle tillkomma kyrkostämma. Medan detta förslag blifvit tillstyrkt af Kungl. Maj:ts befallningshafvande i femton län och af samtliga domkapitel jämte de flesta folkskoleinspektörer, hafva Kungl. Maj:ts befallningshafvande i nio län äfvensom några folkskoleinspektörer afstyrkt detsamma.

Såsom hufvudskäl för Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag har anförts det oskiljaktiga samband, som ansetts böra finnas mellan folkbiblioteken å ena sidan samt de under kyrkostämma hörande skolbiblioteken (lärjunge- och lärarebiblioteken) å den andra.

Att de båda nämnda arterna af bibliotek stå i ett visst inre samband med hvarandra, lärer ej kunna förnekas, då folkbiblioteken i stort

sedt måste sägas ha till uppgift att bygga vidare på den genom skola och skolbibliotek lagda grunden och den allmänna folkupplysningens främjande utgör bådas gemensamma syfte. Att detta inre samband emellertid ingalunda med nödvändighet måste förutsätta ett yttre, framgår redan däraf, att alldeles detsamma kan sägas om åtskilliga andra folkupplysningsanstalter, exempelvis folkhögskolorna och föreläsningskurserna för arbetsklassen, om hvilka dock aldrig blifvit ifrågasatt att de skulle lyda under kyrkostämma. Obehöfligheten af ett dylikt yttre samband synes ock bestyrkt af den omständigheten, att enligt Kungl. Maj:ts föreliggande proposition skolbiblioteken i Stockholm och Göteborg skulle höra under en myndighet, församlingsbiblioteken därstädes under en annan.

Vid närmare granskning skall man säkerligen ock finna, att frågorna om skolbibliotek och folkbibliotek äro skilda och måste bedömas ur ganska olika synpunkter.

Beträffande skolbiblioteken synes i det väsentliga full enighet vara rådande. De äro, såsom vederbörande utskott vid 1840—41 års riksdag framhöll, att betrakta som »ett oundgängligt inventarium vid hvarje skola», hvarför man äfven från alla håll funnit det vara fullständigt i sin ordning, att de lyda under samma styrelse och samma inspektion som folkskolorna.

Helt annorlunda förhåller det sig med folkbiblioteken. Dessas ändamål är att tillgodose de vuxnas behof af allmänbildande läsning, och de måste på grund häraf gifvetvis ledas efter i viss mån andra grundsatser än de för barn afsedda lärjungebibloteken. Fall finnas visserligen, då samma boksamling begagnas både af barn och vuxna. Men af flera skäl har man äfven här merändels nödgats företaga en utskiftning, i det man delat det hela i skilda afdelningar eller på ett eller annat sätt begränsat barnens lånerätt samt för dem fastställt särskilda utlåningsvillkor och utlåningstider m. m.

Med nu berörda olikhet mellan skolbibliotek och folkbibliotek sammanhänger den meningsskiljaktighet, som råder i fråga om rätta anordningen af deras styrelse och förvaltning. Medan i detta afseende skolbibliotekens ställning är gifven och oomtvistad, hafva folkbiblioteken varit föremål för stridiga åsikter och olika behandling, hvaraf följden blifvit, att en del folkbibliotek upprättats af den borgerliga kommunen, andra af den kyrkliga, andra åter af enskilda föreningar.

För vinnande af likformighet har Kungl. Maj:t nu föreslagit en genomgripande reglering i dessa förhållanden, hvarigenom skulle fastställas, att församlingsbibliotek och i någon mån äfven föreningsbibliotek

kunde under vissa villkor understödjas med statsbidrag, men att kommunalbibliotek däremot skulle vara från erhållande af sådan uppmuntran uteslutna.

Utan att underskatta värdet af de fördelar, som genomförandet af sträng likformighet inom ett visst område ej sällan medför, hyser dock utskottet starka betänkligheter mot ett förslag, hvilket, förutom att det innebure en lika afgjord som omotiverad brytning med hittills bestående ordning, tillika komme att medföra den påföljden, att de kommunmedlemmar, som på grund af sin ställning i religiöst eller kyrkligt hänseende ej äga talan å kyrkostämma, därmed äfven blefvo beröfvade all möjlighet till inflytande på den kommunala biblioteksverksamheten, huru varmt intresserade de än vore för denna viktiga gren af folkbildningsarbetet.

Verksamheten för folkbiblioteken befinner sig för närvarande i en stark utveckling, hvars slutliga resultat ingen ännu torde vara i stånd att med full säkerhet förutse. Under sådana förhållanden synes det önskvärdt, att de bestämmelser, som fastställes för beviljande af understöd blifva så affattade, att utvecklingen erhåller tillräcklig frihet. Det kan eljest lätt nog inträffa, att just de former för biblioteksverksamheten, som allra bäst söka afpassa sig efter de faktiskt förefintliga behofven och därför inrymma de största utvecklingsmöjligheterna, blifva i saknad af statens uppmuntran, medan denna förbehålles sådana former, hvilka måhända under verksamhetens fortgång komma att visa sig mindre tidsenliga. Af hittills vunnen erfarenhet att döma, torde det vara sannolikt, att skillda anordningar lämpa sig för skillda trakter af vårt vidsträckta land. På vissa orter har man funnit fördelaktigast att låta skolrådet sköta biblioteksinrättningen, medan man på andra föredragit kommunalnämnden och på ännu andra öfverlämnat åt den enskilda företagsamheten att åtminstone till en början taga saken om hand och bana väg för dess vidare utveckling. Den tanken torde ej vara utesluten, att en dylik valfrihet i fråga om former äfven framgent kan befinnas behöflig, i alla händelser under den närmaste tiden intill dess större enighet om bästa sättet för folkbibliotekens anordning i vårt land blifvit vunnen. Någon tvingande anledning att på förhand förklara vare sig kommunalstämma eller kyrkostämma inkompetent eller olämplig att med folkbiblioteken taga befattning synes för närvarande ej föreligga.

I likhet med Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Södermanlands län håller utskottet alltså före, att något bestämdt stadgande om hvilken kommunal representation, som skall handlägga frågor rörande folkbiblio-

teken (sockenbiblioteken), ej bör gifvas, utan att därmed må förfaras, på sätt å olika orter hittills varit brukligt och att det följaktligen också må tillkomma samma representation att utse biblioteksstyrelse.

Om en dylik anordning genomföres och statsbidrag för folkbibliotek blifver af Riksdagen beviljadt, skulle det visserligen kunna vara tänkbart, att på samma ort kommunalstämman eller stadsfullmäktige inrättade ett kommunalbibliotek och kyrkostämman ett församlingsbibliotek. Sannolikheten af ett sådant sammanträffande liksom äfven den möjliga olägenheten däraf måste emellertid anses så ytterst ringa, att ingen hänsyn härtill torde behöfva tagas.

Då emellertid frågan om de myndigheter, hvilka borde vara befogade att upprätta folkbibliotek och för dem uppbära statsbidrag, onekligen är af tvistig natur samt i behof af ytterligare utredning, finner sig utskottet ej kunna tillstyrka, att beslut angående statsbidrag åt folkbibliotek vare sig församlings- eller kommunalbibliotek af Riksdagen fattas, innan en sådan förnyad utredning genom Kungl. Maj:ts föranstaltande kommit till stånd. Härvid borde enligt utskottets mening tagas under öfvervägande, dels hvilka ändringar, som kunna vara behöfliga icke blott i kyrkostämmoförordningen utan äfven i kommunalstämmoförordningen, dels huruvida ej — såsom från flera håll blifvit föreslaget — tillsynen öfver folkbiblioteken kunde uppdragas åt inspektörer, utsedda af Kungl. Maj:ts befallningshafvande bland därtill kvalificerade personer.

Om folkbiblioteken sålunda ännu en tid måste umbära statens direkta understöd och vara hänvisade endast till den hjälp, som bjudes af de centrala anordningar, hvilka på enskild väg bildats för underlättande af folkbibliotekens verksamhet, är det gifvetvis så mycket angelägnare, att de ej gå miste äfven om denna hjälp, hvadan utskottet anser sig böra tillstyrka hvad Kungl. Maj:t med afseende härå föreslagit.

Beträffande skolbiblioteken har utskottet intet annat att mot Kungl. Maj:ts hemställan erinra, än att en del af de i propositionen för statsbidrags erhållande uppställda villkoren ej synas vara på dessa bibliotek tillämpliga samt att den ifrågasatta höjningen i anslaget till arfvoden och resekostnadsersättning åt folkskoleinspektörerna för närvarande torde kunna undvikas, enär inspektionen af skolbiblioteken kan förrättas samtidigt med inspektionen af folkskolorna och sålunda åtminstone icke behöfver kräfva några särskilda resor.

Vid beräkningen af det ungefärliga belopp, hvartill anslaget till skolbibliotek borde sättas, synes man för närvarande lämpligen kunna stanna vid en summa af 30,000 kronor. Vid slutet af 1903 utgjorde

skoldistriktens antal öfver 24,000, och om af dessa endast 1,000 anslå 15 kronor till sina lärjungebibliotek och 15 kronor till sina lärarebibliotek samt begära däremot svarande statatsbidrag, hvilket ingalunda kan anses omöjligt, så komme härför att kräfvas ofvan angifna belopp, 30,000 kronor. Den erfarenhet, som vunnits rörande anslaget till föreläsningar för arbetsklassen, pekar i samma riktning.

Hvad slutligen beträffar den här ofvan intagna, af herr J. T. Larsson väckta motionen, framgår af densamma, att motionären visserligen önskar att statsbidrag måtte utgå till biblioteken med af Kungl. Maj:t föreslaget belopp samt att desamma skulle ställas under folkskoleinspektörernas inspektion, men att motionären däremot icke ansluter sig till Kungl. Maj:ts förslag rörande inordnandet af folkbiblioteken (sockenbiblioteken) under andra representationer eller organ än de under hvilka desamma för närvarande nu lyda.

Af hvad utskottet sålunda yttrat, särskildt beträffande inspektion af vissa bibliotek, framgår, att utskottet redan på denna grund icke heller helt kan ansluta sig till motionärens förslag, hvartill kommer, att motionären icke angifvit något sätt, hvarpå han tänkt sig af hvem eller huru styrelse för ett sockenbibliotek skulle väljas.

Utskottet får alltså hemställa,

att Riksdagen, i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande proposition och herr J. T. Larssons i ämnet väckta motion, måtte medgifva,

a) *dels* att understöd af statsmedel till ett belopp af högst 50 kronor, för år räknadt, må, enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt meddela, utgå till skoldistrikt för upprättande och underhåll af skolbibliotek (lärare- och lärjungebibliotek) under följande villkor:

att beviljadt statsbidrag må användas endast till inköp och inbindning af böcker samt tryckning af katalog;

att vederbörande skoldistrikt för bibliotekets understödjande anslagit eller annorledes anskaffat minst lika stort belopp som statsbidraget;

att bibliotek skall vara underkastadt inspektion af vederbörande folkskoleinspektör:

dels, för att till nu angifna ändamål användas, på ordinarie stat under riksstatens åttonde hufvud-

titel beviljas ett förslagsanslag, med titel: »understöd åt skolbibliotek», å 30,000 kronor;

b) *dels* medgifva, att understöd af statsmedel må enligt Kungl. Maj:ts bestämmande tilldelas sådana centrala föreningar, som verka såsom förmedlingsanstalter åt folkbibliotek eller upprätta vandringsbibliotek, med ett belopp af högst 1,500 kronor, för år räknadt, till hvarje sådan förening för hvardera af nämnda verksamhetsgrenar, dock till ett sammanlagdt belopp af högst 10,000 kronor;

dels, för att till nu angifna ändamål användas, på ordinarie stat under riksstatens åttonde hufvudtitel bevilja ett anslag, med titel: »understöd åt folkbibliotek», å 10,000 kronor, och

dels i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, huruvida ej såväl kyrkostämma som kommunalstämma kunde tillerkännas befogenhet att handlägga ärenden rörande folkbibliotek och för sådana bibliotek erhålla statsbidrag äfvensom huruvida inspektionen öfver folkbiblioteken lämpligen kunde uppdragas åt af Kungl. Maj:ts befallningshafvande härtill utsedda personer, samt för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill utredningen kan föranleda.

Herr *Segerdahl* har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i ärendets slutliga behandling inom utskottet.